

UNIVERSITAT DE
BARCELONA

DICTAMEN JURÍDIC DEL MÀSTER D'ADVOCACIA

DRET PENAL: DELICTES CONTRA LA
PROPIETAT. CAS 10 C

Nom i cognoms: **Anna Navarro i Gibert**

NIUB: **16499302**

Nom de l'assignatura: **Treball Final de Màster**

Tutora del treball: **Dra. Ujala Joshi Jubert**

Curs: **2019-2020**

FACULTAT DE DRET

ÍNDIX

ÍNDIX D'ABREVIATURES	2
1. INTRODUCCIÓ	3
1.1. Fets.....	3
1.2. Documentació	4
1.2.1. Documentació aportada	4
1.2.2. Documentació sol·licitada	4
1.3. Qüestions plantejades	4
1.3.1. Qüestions de naturalesa substantiva	4
1.3.2. Qüestions de naturalesa processal	4
2. ANÀLISI JURÍDIC	5
2.1. Fonts aplicables al cas	5
2.1.1. Normativa aplicable.....	5
2.1.2. Jurisprudència aplicable	6
2.2. Anàlisi del cas	7
2.2.1. Defensa davant una possible acusació per delictes de robatori amb violència o intimidació	7
2.2.2. Autoria i participació	10
2.2.3. Defensa davant una possible acusació per delictes de lesions	15
2.2.4. Defensa davant una possible acusació per un delictes de detencions il·legals.....	19
2.2.5. Relació concursal entre els delictes comesos	24
2.2.6. Alegació de circumstàncies modificatives de la responsabilitat penal ..	26
2.2.7. Condemna que se'ls pot sol·licitar i responsabilitat civil.....	28
2.2.8. Qüestions processals a analitzar	31
3. CONCLUSIONS	38
4. EMISSIÓ DEL DICTAMEN	41
BIBLIOGRAFIA	42

ÍNDIX D'ABREVIATURES

AP: Audiència Provincial.

Art.: Article.

Arts: Articles.

ATS: Auto del Tribunal Suprem.

CE: Constitució Espanyola.

CP: Codi Penal.

LEC: Llei d'Enjudiciament Civil.

LECRim: Llei d'Enjudiciament Criminal.

LO: Llei Orgànica.

LOPJ: Llei Orgànica del Poder Judicial.

LOTJ: Llei Orgànica del Tribunal del Jurat.

Núm.: Número.

SAP: Sentència de l'Audiència Provincial.

STC: Sentència del Tribunal Constitucional.

STS: Sentència del Tribunal Suprem.

STSJ: Sentència del Tribunal Superior de Justícia.

TC: Tribunal Constitucional.

TS: Tribunal Suprem.

TSJ: Tribunal Superior de Justícia.

1. INTRODUCCIÓ

En primer lloc, cal explicar que el present Dictamen és el meu Treball Final de Màster d'Advocacia, Màster que he cursat entre els anys 2018 i 2020 a la Universitat de Barcelona, concretament, a la Facultat de Dret i a l'Il·lustre Col·legi d'Advocats de Barcelona.

Per realitzar-lo, se m'ha plantejat un supòsit de fet amb diferents qüestions relacionades amb el Dret Penal substantiu i processal, a les quals es dóna resposta mitjançant l'elaboració d'aquest text.

Pel que fa el marc conceptual, cal dir que per respondre als diferents assumptes que es plantegen, s'ha fet ús de diferents fonts, com s'aprecia a la bibliografia. S'aplicaran també dades extretes de la legislació aplicable, de comentaris d'aquesta, de la jurisprudència i d'altres fonts bibliogràfiques.

1.1. Fets

És necessari, primerament, exposar els fets a partir dels quals s'elabora el present Dictamen.

- L'estiu de 2016, el **Sr. Joaquim**, major d'edat i amb antecedents penals, va informar el **Sr. Ismael** que una persona que residia a la muntanya a Talaveruela de la Vera, el **Sr. Guillermo**, cultivava marihuana, li va explicar on era el lloc i que seria molt fàcil sostraur-la, insistint en aquests fets diverses vegades.
- El **Sr. Ismael**, decidit a dur a terme la sostracció, va contactar la nit del 14 de novembre de 2016 amb els **Srs. Isaac, Imanol i Jacobo** perquè participessin amb ell en aquesta, i va parlar amb el **Sr. Joaquim** perquè li indiqués com arribar al lloc, el qual va mostrar-li.
- Sobre les 20:30h del 14 de novembre de 2016, els **Srs. Isaac, Imanol, Ismael i Jacobo** van anar al domicili del **Sr. Guillermo** i van accedir a l'interior de la seva finca, que es trobava cercada.
- El **Sr. Imanol** va picar a la porta, fent veure que s'havia perdut, amb la finalitat que el **Sr. Guillermo** l'atengués. Quan aquest va obrir, els **Srs. Imanol i Jacobo** van abalancar-se sobre ell i, mentre el colpejaven al cap i a la cara ruixant-lo amb un esprai de defensa, els **Srs. Ismael i Isaac** van entrar al domicili per sostraur efectes personals del **Sr. Guillermo**.
- Posteriorment, els **Srs. Ismael i Isaac** van arrossegar el **Sr. Guillermo** pels cabells fins a una cabanya situada fora de l'habitatge i, després d'obrir la porta amb la clau de la víctima, van registrar la cabanya i el van continuar colpejant, el van asseure en un banc de fusta i el van amenaçar amb tallar-li un dit, a la vegada que un d'ells va donar un cop de destrat al costat de la seva mà.
- Els **Srs. Imanol i Jacobo** van lligar el **Sr. Guillermo** els peus i el coll amb una soga i les mans amb cordes, i van marxar tancant la porta amb clau.
- Passats uns minuts, el **Sr. Guillermo** va aconseguir deslliurar-se dels lligams i, després de comprovar que la porta havia estat tancada amb clau, va saltar per una

finestra i va aconseguir arribar a la casa d'uns veïns, que el van traslladar a un Centre de Salut.

- Del domicili del Sr. **Guillermo** i de la cabanya van sostroure's marihuana i diferents efectes personals i, a conseqüència de l'agressió, la víctima va patir diferents danys.

1.2. Documentació

1.2.1. Documentació aportada

Els clients, els Srs. Imanol i Jacobo, no han aportat cap documentació.

1.2.2. Documentació sol·licitada

Als efectes d'atenuar la responsabilitat criminal dels Srs. Imanol i Jacobo, s'ha sol·licitat un informe pericial que acrediti que aquests van actuar, en el moment dels fets, a causa d'una greu addició a substàncies estupefaents, però no ha estat possible obtenir-lo.

1.3. Qüestions plantejades

En relació als fets que s'han exposat i en virtut dels quals s'emet el present Dictamen, es plantegen les següents qüestions pel que fa als Srs. Imanol i Jacobo, que es tractaran al llarg del present Dictamen:

1.3.1. Qüestions de naturalesa substantiva

- Anàlisi de la possible comissió dels delictes de robatori, lesions i detencions il·legals i de la seva atribució als Srs. Imanol i Jacobo.
- Anàlisi de la intervenció dels Srs. Imanol i Jacobo i possible al·legació de circumstàncies modificatives de la responsabilitat penal.
- Anàlisi de la relació concursal entre els diferents delictes esmentats.
- Condemna que pot sol·licitar-se per als Srs. Imanol i Jacobo i possible responsabilitat civil.

1.3.2. Qüestions de naturalesa processal

- Procediment que haurà de seguir-se i Jutjat o Tribunal competent per conèixer del cas.
- Requisits necessaris per decretar la presó provisional dels Srs. Imanol i Jacobo i durada màxima d'aquesta mesura, així com possibilitat de decretar mesures cautelars de caràcter real.
- Possibles recursos a interposar en cas de sentència condemnatòria i Tribunal que n'haurà de conèixer.
- Temps màxim de durada de la instrucció i possibilitat de pròrroga d'aquesta.

2. ANÀLISI JURÍDIC

2.1. Fonts aplicables al cas

2.1.1. Normativa aplicable

- Espanya. Constitució Espanyola. (BOE [en línia], núm. 311, 29-12-1978, pàg. 29313 a 29424). <<https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1978-31229>>. [Consulta: 10/08/2019].
- Espanya. Llei Orgànica 10/1995, de 23 de novembre, del Codi Penal. (BOE [en línia], núm. 281, 24-11-1995, pàg. 33987 a 34058). <<https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1995-25444>>. [Consulta: 08/08/2019].
- Espanya. Llei Orgànica 5/1995, de 22 de maig, del Tribunal del Jurat. (BOE [en línia], núm. 122, 23-05-1995, pàg. 15001 a 15021). <<https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1995-12095>>. [Consulta: 03/11/2019].
- Espanya. Llei Orgànica 6/1985, d'1 de juliol, del Poder Judicial. (BOE [en línia], núm. 157, 02-07-1985, pàg. 20632 a 20678). <<https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1985-12666>>. [Consulta: 03/11/2019].
- Espanya. Llei 1/2000, de 7 de gener, d'Enjudiciament Civil. (BOE [en línia], núm. 7, 08-01-2000, pàg. 575 a 728). <<https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2000-323>>. [Consulta: 06/11/2019].
- Espanya. Reial Decret Legislatiu 8/2004, de 29 d'octubre, pel qual s'aprova el text refós de la Llei sobre responsabilitat civil i assegurança en la circulació de vehicles a motor. (BOE [en línia], núm. 267, 05-11-2004, pàg. 36662 a 36695). <<https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2004-18911>>. [Consulta: 29/11/2019].
- Espanya. Reial Decret de 14 de setembre de 1882 pel que s'aprova la Llei d'Enjudiciament Criminal. (BOE [en línia], núm. 260, 17-09-1882, pàg. 803 a 806). <<https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1882-6036>>. [Consulta: 28/10/2019].
- Fiscalía General del Estado. Circular 5/2015, sobre los plazos máximos de la fase de instrucción [en línia]. Madrid, 2015. <<https://www.abogacia.es/wp-content/uploads/2015/11/Circular-5-plazos-maximos-de-instruccion.pdf>> [Consulta: 12/11/2019].
- Fiscalía General del Estado. Circular 4/2015, sobre la interpretación de la nueva regla penológica prevista para el concurso medial de delitos [en línia]. Madrid, 2015. <https://www.fiscal.es/memorias/estudio2016/CIR/CIR_04_2015.html> [Consulta: 12/11/2019].

2.1.2. Jurisprudència aplicable

2.1.2.1. Jurisprudència del Tribunal Constitucional

- Sentència del Tribunal Constitucional 93/1994, de 21 de març de 1994.

2.1.2.2. Jurisprudència del Tribunal Suprem

- Sentència del Tribunal Suprem 528/2019 (Sala Penal, Secció 1^a), de 31 d'octubre de 2019 (recurs 1757/2018).
- Sentència del Tribunal Suprem 376/2019 (Sala Penal, Secció 1^a), de 23 de juliol de 2019 (recurs 10199/2019).
- Sentència del Tribunal Suprem 271/2019 (Sala Penal, Secció 1^a), de 29 de maig de 2019 (recurs 10592/2018).
- Sentència del Tribunal Suprem 241/2019 (Sala Penal, Secció 1^a), de 9 de maig de 2019 (recurs 10455/2018).
- Sentència del Tribunal Suprem 749/2018 (Sala Penal, Secció 1^a), de 20 de febrer de 2019 (recurs 10278/2018).
- Sentència del Tribunal Suprem 686/2018 (Sala Penal, Secció 1^a), de 20 de desembre de 2018 (recurs 10088/2018).
- Sentència del Tribunal Suprem 225/2018 (Sala Penal, Secció 1^a), de 16 de maig de 2018 (recurs 10476/2017).
- Sentència del Tribunal Suprem 30/2018 (Sala Penal, Secció 1^a), de 19 de gener de 2018 (recurs 2309/2016).
- Sentència del Tribunal Suprem 64/2017 (Sala Penal, Secció 1^a), de 8 de febrer de 2017 (recurs 10602/2016).
- Sentència del Tribunal Suprem 615/2016 (Sala Penal, Secció 1^a), de 8 de juliol de 2016 (recurs 19/2016).
- Sentència del Tribunal Suprem 603/2015 (Sala Penal, Secció 1^a), de 6 d'octubre de 2015 (recurs 10108/2015).
- Auto del Tribunal Suprem 718/2015 (Sala Penal, Secció 1^a), de 14 de maig de 2015 (recurs 10154/2015).
- Sentència del Tribunal Suprem 613/2009 (Sala Penal, Secció 1^a), de 2 de juny de 2009 (recurs 2362/2008).
- Sentència del Tribunal Suprem 1108/2006 (Sala Penal, Secció 1^a), de 14 de novembre de 2006 (recurs 1204/2006).

2.1.2.3. Jurisprudència dels Tribunals Superiors de Justícia

- Sentència del Tribunal Superior de Justícia de Càceres 13/2019 (Sala Civil i Penal, Secció 1^a), de 2 de juliol de 2019 (recurs 11/2019).

2.1.2.4. *Jurisprudència de les Audiències Provincials*

- Auto de l'Audiència Provincial d'Àvila 164/2019 (Secció 1^a), de 16 de juliol de 2019 (recurs 135/2019).
- Sentència de l'Audiència Provincial de Madrid 508/2019 (Secció 23), de 15 de juliol de 2019 (recurs 839/2019).
- Auto de l'Audiència Provincial de Barcelona 822/2018 (Secció 9^a), de 5 de desembre de 2018 (recurs 780/2018).
- Sentència de l'Audiència Provincial de Madrid 660/2018 (Secció 15^a), de 18 de octubre de 2018 (recurs 431/2017).
- Sentència de l'Audiència Provincial de Vitoria-Gasteiz 278/2016 (Secció 2^a), de 21 d'octubre de 2016 (recurs 22/2016).
- Sentència de l'Audiència Provincial de Madrid 251/2012 (Secció 30^a), de 20 de juny de 2012 (recurs 27/2011).
- Sentència de l'Audiència Provincial de Logronyo 70/2008 (Secció 1^a), de 18 de juny de 2008 (recurs 32/2007).

2.2. Anàlisi del cas

2.2.1. Defensa davant una possible acusació per delictes de robatori amb violència o intimidació

2.2.1.1. *Plantejament del problema*

En aquest cas, els Srs. Imanol i Jacobo podrien ser acusats com a coautors d'un delictes de robatori amb violència o intimidació, de manera que cal tombar aquesta possible acusació a partir de l'aplicació de la doctrina i de la jurisprudència.

2.2.1.2. *Doctrina i jurisprudència*

Ens trobem davant l'acusació per un possible delictes de robatori i, dins aquest, trobem el robatori amb força sobre les coses i el robatori amb violència o intimidació, que tenen com a elements coincidents l'ànim de lucre, l'apoderament de cosa mòbil i l'alienitat de la cosa. A més, cal afegir que en el robatori amb violència o intimidació, el bé jurídic protegit és la **possessió**, però també la **integritat física** o la **salut** de les persones i la seva **llibertat**¹.

Cal explicar que és viable que una actuació comenci configurant-se com un robatori amb força sobre les coses i que, posteriorment, tinguin lloc actes de violència o intimidació. Així, en aquest supòsit, ens trobaríem amb què el robatori amb violència o intimidació **desplaçaria** el delictes de robatori amb força sobre les coses.

És més, d'acord amb la STS 64/2017, de 8 de febrer de 2017, hi ha casos en la jurisprudència en què es considera que una conducta és punible com a robatori amb

¹ ROBLES PLANAS, Ricardo. «Tema 10. Delitos contra el patrimonio (I)». A: SILVA SÁNCHEZ, Jesús-María, et al. *Lecciones de Derecho Penal. Parte especial*. 5^a ed. Barcelona: Atelier, 201. 451 p. ISBN 978-84-17466-12-1, pàg. 243.

violència o intimidació pel fet d'haver tingut lloc els fets que integrarien les dues modalitats del delictes de robatori en la mateixa casa i en unitat d'acte.

És important esmentar que entre la violència i l'acció d'apoderar-se de la cosa en qüestió hi ha d'haver una relació de proporció, de manera que si la violència va més enllà de la relació de mitjà-fi, és a dir, té lloc quan ja s'ha consumat el delictes i, per tant, quan s'ha perfeccionat la violència o la intimidació i l'autor del fet ja té disponibilitat sobre el bé, estarem davant de delictes que hauran de punir-se separatament.

Finalment, és necessari explicar, respecte la part subjectiva dels delictes de robatori, que tant el robatori amb força sobre les coses com el robatori amb violència o intimidació són **delictes dolosos**. Així, en aquests casos ens trobem amb què els subjectes saben, *ex ante*, que estan duent a terme l'acció que constitueix el tipus, són conscients de la perillositat de la seva conducta i coneixen que, amb aquesta, poden lesionar el bé jurídic protegit.

Tipus bàsic (arts. 237 i 242.1 CP)

Pel que fa l'element objectiu del tipus delictiu, aquest consisteix en **apoderar-se** d'algun element aliè que tingui valor o utilitat econòmica, sempre que per fer-ho, el subjecte actiu faci ús de la **intimidació**, que constitueix un atac a la llibertat de decidir de la víctima, o de la **violència**, que fa referència a l'acte d'afectar la llibertat d'actuació de la víctima. Així doncs, mentre que quan es fa ús de la intimidació, el subjecte actiu anuncia al subjecte passiu un mal que patirà de forma imminent i que, a més, serà greu i possible, de manera que aconsegueix causar-li por, sense que calgui que utilitzi armes o altres elements, sinó que és suficient amb les paraules o amb el comportament que mostri i, fins i tot, està acceptada la intimidació implícita; quan es fa ús de la violència, es parla de força o d'actuacions físiques, i s'accepten, també, els actes de violència impròpia.

Tipus agreujats (art. 242.2 i 3 CP)

Dins els tipus agreujats, trobem el robatori a **casa habitada o local obert al públic** i amb **armes**. Respecte el primer, ens trobem davant un robatori amb violència que es comet en un d'aquests emplaçaments (i es parla, també, de les seves dependències). Pel que fa el segon, es parla d'armes i d'instruments igualment perillosos, i és necessari que les armes o els instruments a què s'ha fet referència s'utilitzin o s'exhibeixin. A més, cal exposar que quan es parla d'utilitzar una arma, també és vàlida la utilització de forma diferent a la que s'utilitza pròpiament. Quan l'autor dels fets utilitza armes o altres instruments igualment perillosos, aconsegueix que la seva capacitat de fer mal a la víctima s'incrementi, al mateix temps que s'afecta la capacitat de defensar-se. Així doncs, cal que es tracti d'una arma o d'un instrument perillós que sigui adequat per causar un dany a la vida, a la integritat o a la salut del subjecte passiu del delictes i, per tant, és imprescindible que els elements esmentats siguin, objectivament, perillosos, que s'utilitzin i que tinguin relació amb l'aprehensió del bé que es pretén obtenir.

Tipus privilegiat (art. 242.4 CP)

Finalment, trobem un tipus privilegiat que fa referència a la **violència de poca entitat** (art. 242.4 CP), de manera que ens trobem amb què la violència que empen els autors ha de ser gairebé insignificant.

2.2.1.3. Aplicació al cas que ens ocupa

En base al tipus delictiu descrit, és possible que es pretengui acusar els Srs. Imanol i Jacobo per la comissió d'un delicte de robatori amb violència o intimidació (perquè, com s'ha explicat, el delicte de robatori amb força sobre les coses quedaria desplaçat per aquest), de manera que s'extreuen les següents conclusions al respecte.

Primerament, cal analitzar la **part objectiva del tipus**, que inclou la imputació objectiva de la conducta i la imputació objectiva del resultat². Així, els Srs. Imanol i Jacobo van accedir a l'interior de la finca del Sr. Guillermo, que es trobava cercada, van picar a la porta i, quan aquest va obrir, es van abalançar sobre ell, van colpejar-lo a la cara i al cap i el van ruixar amb un esprai de defensa.

Pel que fa l'esprai de defensa de què es diu que van fer ús el Sr. Imanol i el Sr. Jacobo, trobem que, d'acord amb reiterada doctrina jurisprudencial, aquest és considerat un instrument perillós. Així, a l'ATS 718/2015, de 14 de maig de 2015, es recull que

Es medio peligroso, conforme señala la Sentencia 621/98 de 29 de Abril, el que aumenta o potencia la capacidad agresiva de su portador y a la vez crea un mayor riesgo real para el atracado y una mengua objetiva de su capacidad de defensa. Y dentro de este concepto deben ser incluidos esta clase de "sprays" de gases lacrimógenos o irritantes, cuando su utilización efectiva contra el rostro de los atacados permite constatar su potencialidad lesiva, por concurrir en ellos las referidas características, según se ha interpretado por la doctrina jurisprudencial contenida en las sentencias anteriormente mencionadas.

Ara bé, cal explicar que, com es veurà posteriorment, els Srs. Imanol i Jacobo només coneixien que anaven a apoderar-se de la marihuana, no dels altres efectes personals de què van apoderar-se els Srs. Ismael i Isaac, i això afecta al fet que, com s'explicarà, no se'ls podria atribuir el robatori dels últims.

Així doncs, podem considerar que la conducta violenta que duen a terme aquests dos subjectes crea un risc típicament rellevant per al bé jurídic protegit pel tipus de robatori amb violència o intimidació des d'una perspectiva *ex ante*, considerant els coneixements, la ciència i l'experiència de la persona normativa ideal de la societat actual, ja que mentre les persones en qüestió duen a terme aquests actes, el Srs. Ismael i Isaac van entrar dins el domicili del Sr. Guillermo i van sostraure efectes personals d'aquest. Tanmateix, podem considerar que la conducta dels Srs. Ismael i Isaac també va crear un risc típicament rellevant per al bé jurídic protegit.

Ens trobem davant un delicte de resultat, de manera que cal analitzar, també, la imputació objectiva del resultat, i ho farem analitzant la relació de causalitat i la relació de risc entre la conducta i el resultat.

² MIR PUIG, Santiago. Derecho Penal. Parte General. 10ª ed. Barcelona: Editorial Reppertor, 2016. 861 p. ISBN 978-84-608-1582-2, p. 259-263.

D'una banda, pel que fa la relació de causalitat, entendríem que el resultat en qüestió ha estat causat per una conducta dels Srs. Imanol i Jacobo i dels Srs. Ismael i Isaac, que va crear un risc típicament rellevant. D'altra banda, quant a la relació de risc, podem considerar que el risc creat per la conducta sí seria el que es realitza al resultat, ja que es produeix el robatori amb violència o intimidació.

S'indica que els subjectes van exercir actes de violència sobre la víctima, i podria ser que se'ls intentés acusar per concórrer les agreujants previstes a l'art. 242.2 CP (robatori amb violència en casa habitada) i a l'art. 242.3 CP (ús d'armes o d'altres mitjans igualment perillosos).

És necessari analitzar, igualment, la **part subjectiva del tipus**, integrada pel dol, que en el cas dels Srs. Imanol i Jacobo té lloc en relació al robatori amb violència o intimidació de la marihuana, però no dels altres efectes personals del Sr. Guillermo.

Prenent tot això en consideració, podem afirmar que els Srs. Imanol i Jacobo només podrien ser acusats per un delictes de robatori de la marihuana i, considerant que aquesta és un objecte il·lícit, no concorreria aquest delictes i, per tant, tampoc les agreujants a què s'ha fet referència.

2.2.2. Autoria i participació

2.2.2.1. Doctrina i jurisprudència

Primerament, cal explicar que, partint de la base d'un concepte restrictiu d'autor que distingeix entre autoria, entenent per autor qui realitza un fet com a propi, i participació, que fa referència als qui intervenen en un fet aliè, diferenciem dues teories: la **teoria de la pertinença del fet**, defensada per autors com MIR PUIG, d'acord amb la qual és autor aquella persona a qui pertany pròpiament el fet; i la **teoria del domini funcional del fet**, defensada per ROXIN i acollida, actualment, per la jurisprudència, i segons la qual són autors els qui tenen el domini del fet en qüestió i decideixen el futur d'aquest. Tot i que la teoria de la pertinença del fet és una teoria molt interessant, prenent en consideració que, com s'ha explicat, la jurisprudència aplica la teoria del domini del fet, serà aquesta la que s'aplicarà per resoldre el cas del present Dictamen.

El Codi Penal fa referència a l'autoria en dos sentits i distingeix entre autor i participació: d'una banda, en el primer paràgraf de l'art. 28 CP parla del que s'entén, pròpiament, com a autoria, fent referència a l'autor individual, a la coautoria i a l'autoria mediata; d'altra banda, posteriorment, parla d'autoria en sentit ampli quan, realment, s'està referint a altres formes de participació, concretament, a l'inductor i al cooperador necessari.

La coautoria

La coautoria per condomini funcional del fet precisa que diferents persones arribin a un acord per executar un delictes en concret, i aquest acord pot ser previ a què s'executin els fets o pot tenir lloc simultàniament a l'execució d'aquests (element subjectiu). A més, també cal que cada coautor dugui a terme una actuació que sigui imprescindible i sense la qual no hauria pogut cometre's el delictes durant la fase d'execució d'aquest, sense

que calgui que els actes que desenvolupi cada coautor formin part de la descripció del tipus penal. Cal fer referència al fet que quan parlem de coautoria, parlem del **principi d'imputació recíproca**, de manera que a tots els coautors els resulta imputable el fet delictiu, independentment de l'acció que hagin dut a terme específicament. Respecte la coautoria, la STS 603/2015, de 6 d'octubre de 2015, exposa el que es recull a continuació.

1. La coautoria té lloc quan diferents persones acordem executar un fet típic constitutiu de delictes. Així, es requereix d'un element subjectiu, que està constituït pel propòsit conjunt a què arriben els diferents coautors, però també cal un element objectiu, que consisteix en el domini funcional del fet que presenta la coautoria, i que es materialitza en què cada coautor realitza una acció necessària durant la fase d'execució del delictes. Així doncs, es considera coautor qui duu a terme uns actes dirigits a què tingui lloc el delictes i, al seu torn, domina l'acció. Respecte aquest domini, cal dir que se'l considera funcional si les persones que intervenen en els fets es divideixen les tasques a realitzar, mantenint el domini de l'acció que comporta la coautoria.
2. Com s'ha dit, la coautoria requereix d'un element subjectiu, que s'integra per l'acord a què arriben els coautors, i que pot fer-se evident a través de l'examen que tingui lloc entre els responsables dels fets amb anterioritat a la comissió del delictes, independentment de si hi ha repartiment de papers o, en determinats casos, pot concretar-se mentre s'executa el delictes (coautoria adhesiva o successiva). Al mateix temps, la decisió es pot prendre de manera expressa o tàcita.
3. No cal que cada coautor dugui a terme els actes propis que integren el tipus, sinó que també són constitutives de coautoria altres actuacions que, sense formar part de la descripció del tipus pròpiament entesa, són fonamentals per a l'èxit de l'execució del delictes.
4. Tots els coautors dominen els fets de manera conjunta i, com s'ha explicat, la seva aportació a l'execució del delictes és essencial. Tot i això, no entren dins la coautoria els actes que tinguin lloc durant la preparació del delictes ni els que tinguin lloc una vegada produïda la consumació del mateix.
5. Atenent a la teoria del domini del fet, com s'ha exposat, tots els coautors duen a terme una actuació imprescindible dins el pla acordat i tenen el domini funcional del fet, *«de suerte que sea este, en un sentido muy preciso y literal, un hecho de todos que a todos pertenezca»*³, de manera que existeix un nexa de solidaritat entre ells que comporta la imputació recíproca a cada coautor de la totalitat dels fets.
6. Els diferents coautors cometem el delictes conjuntament, de manera que ens trobem davant una suma d'actes que realitzen de manera conscient, amb una mateixa finalitat, i que es materialitza en l'acció. Respecte això, la jurisprudència afegeix que només poden dominar-se els fets que es coneixen.

³ Sentència del Tribunal Suprem 603/2015 (Sala Penal, Secció 1ª), de 6 d'octubre de 2015 (recurs 10108/2015).

7. Finalment, el fet que un dels coautors s'excideixi del pla que havien acordat quan els altres coautors no ho han acceptat comporta que no hi hagi imputació recíproca quan se sobrepassa l'acord, ja que, en cas contrari, s'estaria afectant el principi de responsabilitat subjectiva i el de culpabilitat pel fet. Ara bé, cal fer esment del fet que les desviacions o els excessos es poguessin preveure pels altres coautors i aquests les assumissin, ja que si el supòsit fos aquest, aquests sí respondrien d'aquelles perquè estaríem davant d'un cas de dol eventual⁴.

El Tribunal Suprem, com indica en la seva jurisprudència, ha elaborat la doctrina dels actes no previsibles, dels excessos, perquè no sigui possible tractar com a coautoria aquells casos en què un dels autors es separa del que és previsible raonablement.

*Ese apartamiento evidencia una falta de tipicidad subjetiva y de responsabilidad por el hecho para quien no ha podido representarse una conducta típica realizada por otro de los intervinientes en el hecho, de manera que para quien no ha podido prever ese riesgo o el resultado no existe tipicidad subjetiva, porque no existe responsabilidad por el hecho.*⁵

Quan ens trobem davant d'una acció en què algun dels intervinents es desvia del pla que havien ideat conjuntament, cal explicar que el pacte o acord entre les persones que intervenen en la comissió del delictes, és a dir, el condomini funcional del fet, pot ser anterior, exprés, tàcit o sobrevingut. Així doncs, en els casos de coautoria, el dol de cada coautor inclou el resultat, i en això es basa que s'atribueixi responsabilitat conjunta a tots ells, de manera que cadascun duu a terme la seva part del fet coneixent el perill que la seva actuació genera conjuntament amb els actes que realitzin els altres.

Així, aquests casos són coneguts doctrinalment com d'imputació recíproca, de manera que tots els coautors respondrien del fet en la seva integritat. Tot i això, quan un dels coautors s'excideix del pla acordat sense que els altres hi estiguin d'acord, els fets que s'hagin realitzat en excés del pla no podran imputar-se als altres coautors que no ho han permès, perquè fora de l'acord no es pot parlar d'imputació recíproca⁶.

La participació

Quan es parla de participació, com s'ha explicat, es parla dels qui intervenen en un fet aliè, i es distingeix, com a formes de participació, entre la inducció, la cooperació necessària i la complicitat. L'art. 28 del Codi Penal diferencia l'autor individual, el coautor i l'autor mediat de l'inductor i del cooperador necessari, però indica que aquests també seran considerats autors, expressió que s'entén a efectes penològics.

La doctrina identifica en la participació el principi **d'accessorietat limitada de la participació**, que fa referència a què l'actuació del partícip és accessòria respecte els fets que duu a terme l'autor i depèn d'aquest, ja que és suficient amb què l'autor realitzi uns fets antijurídics, encara que no cal que l'autor sigui culpable.

⁴ Sentència del Tribunal Suprem 603/2015 (Sala Penal, Secció 1ª), de 6 d'octubre de 2015 (recurs 10108/2015).

⁵ *Ibidem*.

⁶ *Ibidem*.

En atenció al cas que ens ocupa, seguidament s'explicaran les figures de la cooperació necessària i de la complicitat per diferenciar-les, dues figures que, freqüentment, s'analitzen de manera conjunta en la jurisprudència.

La cooperació necessària i la complicitat

D'acord amb la jurisprudència del Tribunal Suprem, els cooperadors necessaris i els còmplices no tenen el domini funcional del fet i el tret distintiu entre aquestes dues figures és la **rellevància de la seva aportació** en relació amb l'actuació de l'autor. D'aquesta manera, en cas que l'aportació que realitzi el partícip sigui imprescindible en el pla de l'autor, parlarem de cooperadors necessaris, mentre que, en cas que no ho sigui, parlarem de còmplices. Així doncs, com indica el Tribunal Suprem, l'acció del còmplice, si bé ha de facilitar de manera eficaç que el delicte prosperi, no és una actuació indispensable, sinó que els fets delictius poden dur-se a terme sense la seva aportació que, al seu torn, també pot ser reemplaçada, ja que no constitueix un bé escàs.

De fet, la jurisprudència entén que

El cómplice es un auxiliar del autor, que contribuye a la producción del fenómeno delictivo a través del empleo anterior o simultáneo de medios conducentes a la realización del proyecto que a ambos les anima, participando del común propósito mediante su colaboración voluntaria concretada en actos secundarios, no necesarios para el desarrollo del "iter criminis".⁷

Així doncs, el dol del còmplice l'apreciem en el fet que actua de manera conscient i amb el propòsit de contribuir a què els actes tinguin lloc.

La jurisprudència ha diferenciat **dos elements** perquè es pugui parlar de complicitat: un d'objectiu i un de subjectiu.

- Respecte l'**element objectiu**, és necessari que la persona que actua en aquest concepte dugui a terme uns actes que estiguin vinculats a aquells que realitza l'autor del delicte, però aquests actes han de ser accessoris, ja que l'aportació del còmplice és important i facilita que el delicte s'executi, però la seva participació no arriba al nivell de ser considerada indispensable
- Des d'una **perspectiva subjectiva**, trobem que és necessari que el còmplice sigui conscient de la voluntat de l'autor de dur a terme un acte delictiu i que, tot i això, amb els seus actes col·labori a què aquest tingui lloc.

2.2.2.2. Anàlisi de la intervenció dels Srs. Imanol i Jacobo en el delicte de robatori amb violència o intimidació

En definitiva, en aquest cas, ens trobem amb què els Srs. Imanol i Jacobo només podrien ser considerats coautors del delicte de robatori amb violència o intimidació que té per objecte la marihuana, però no serien coautors respecte del robatori de la resta d'efectes personals dels quals els Srs. Ismael i Isaac van apoderar-se, ja que, si bé podem afirmar que hi havia un pla acordat entre els Srs. Imanol, Jacobo, Ismael i Isaac

⁷ Sentència del Tribunal Suprem 528/2019 (Sala Penal, Secció 1^a), de 31 d'octubre de 2019 (recurs 1757/2018) i Sentència de l'Audiència Provincial de Madrid 660/2018 (Secció 15^a), de 18 de octubre de 2018 (recurs 431/2017).

per executar un delict de robatori, aquest consistia, únicament, en el robatori de la marihuana.

D'una banda, apreciem una decisió conjunta entre els diferents responsables del delict en qüestió i, per tant, és evident l'existència de l'element subjectiu previst per la jurisprudència per poder apreciar coautoria. D'altra banda, sembla que, en principi, observem el domini funcional del fet, ja que cada persona realitza una part dels actes en qüestió, però la jurisprudència indica que només poden dominar-se els fets que es coneixen, i cap dels dos coneixia que durant la comissió del delict se sostraurien altres efectes personals del Sr. Guillermo.

En la coautoria, cada coautor duu a terme una actuació que resulta indispensable dins el pla que han acordat. Ara bé, la jurisprudència ha declarat que quan algun dels coautors s'excedeix del pla que tots ells havien acordat, sense que els altres hi estiguin d'acord, aquest **excés** no pot imputar-se als altres, perquè en tot el que excedeixi de l'acord de voluntats, no hi pot haver imputació recíproca.

Per tant, prenent en consideració que els Srs. Imanol i Jacobo no van consentir que els Srs. Ismael i Isaac sostraguessin altres efectes personals del Sr. Guillermo més enllà de la marihuana i que les desviacions produïdes no eren previsibles ni assumides per ells, no pot atribuir-se a aquestes persones el concepte de coautors respecte aquests objectes sostrets, ja que, si es fes, s'estaria vulnerant el principi de responsabilitat subjectiva i el de culpabilitat pel fet. En tot cas, sí s'acceptaria la condició de coautors d'aquests quant al robatori de la marihuana, ja que en aquest concorren totes les notes esmentades de la coautoria, tot i que, com s'ha vist, el fet de tractar-se d'un delict amb objecte il·lícit comportaria la inexistència del delict.

Entraríem, aleshores, a valorar si els Srs. Imanol i Jacobo podrien ser cooperadors necessaris o còmplices del delict de robatori amb violència o intimidació dels efectes personals del Sr. Guillermo (exceptuant el robatori de la marihuana), considerant que ambdues figures contribueixen als fets de l'autor, però sense tenir el domini dels fets.

Respecte la complicitat, si valorem el doble dol previst com a element subjectiu en la jurisprudència per apreciar la complicitat, podem afirmar que els Srs. Imanol i Jacobo no coneixien el propòsit criminal dels autors (sabien que anaven a robar, però pensaven que només la marihuana) i, per tant, la seva voluntat no s'orientava a contribuir conscientment mitjançant els seus actes a la realització dels fets, ja que, realment, s'orientava a contribuir a què el robatori de la marihuana es produís, però no el de tots els altres efectes personals de què els Srs. Ismael i Isaac van apropiarse. Quant al requisit objectiu previst per la jurisprudència, es podria afirmar el compliment de l'existència d'un fet típic i antijurídic comès per algú altre. Ara bé, cal la realització d'actes rellevants, encara que no imprescindibles, sinó accessoris, i no es pot demostrar que aquestes persones duguessin a terme actes auxiliars.

Pel que fa la cooperació necessària, apreciem que els Srs. Ismael i Isaac podrien haver comès el delict igualment, sense que l'actuació dels Srs. Imanol i Jacobo fos imprescindible.

Així doncs, podríem afirmar que aquests tampoc no poden ser considerats còmplices ni cooperadors necessaris en el delictes de robatori.

2.2.3. Defensa davant una possible acusació per delictes de lesions

2.2.3.1. Plantejament del problema

D'acord amb els fets narrats per part dels Srs. Imanol i Jacobo, aquests podrien ser acusats per haver-se abalanzat sobre el Sr. Guillermo quan el Sr. Imanol, simulant haver-se perdut, va picar a la porta i el Sr. Guillermo va obrir, i per haver-lo colpejat al cap i a la cara ruixant-lo amb un esprai de defensa. Així, aquests podrien veure's involucrats en la comissió d'un possible delictes de lesions, modalitat objecte d'anàlisi i d'estudi a continuació per poder identificar si tenen lloc els elements i requisits del mateix.

2.2.3.2. Doctrina i jurisprudència

Primerament, cal dir que el bé jurídic protegit del delictes de lesions és la **integritat física i mental de les persones**.

D'acord amb GÓMEZ MARTÍN, «*es preferible entender que el bien jurídico protegido es la salud individual en un sentido global, tal y como la entiende la OMS, y subjetivo, esto es, como bienestar físico y psíquico, no como pronóstico de vida (salud objetiva)*»⁸.

Tipus bàsic (art. 147.2 CP)

El tipus bàsic del delictes de lesions està previst a l'art. 147.2 CP, que indica que «*el que, por cualquier medio o procedimiento, causare a otro una lesión no incluida en el apartado anterior, será castigado con la pena de multa de uno a tres meses*».

L'acció i, per tant, el **tipus objectiu** del tipus bàsic consisteix en què es produeixi un **dany en la integritat física o mental d'una persona que no precisi de tractament mèdic o quirúrgic**, sense que la supervisió o seguiment facultatiu del curs de la lesió es consideri tractament mèdic. Parlem, doncs, de la precisió de primera assistència facultativa, és a dir, que la víctima només necessita un guariment o cura, a diferència de quan té lloc un tractament mèdic, en què el període de temps i el número d'actuacions mèdiques necessàries són més amplis⁹.

El Tribunal Suprem, en reiterada jurisprudència, indica que, prenent en consideració que el tractament mèdic és un concepte que no apareix definit a la llei, cal que s'interpreti doctrinal i jurisprudencialment amb la finalitat de dotar aquest concepte de seguretat jurídica. Així doncs, la jurisprudència entén que el tractament mèdic ha de ser necessari des d'un punt de vista objectiu, prescrit per un metge i té lloc després de la primera assistència perquè les lesions que s'han produït al subjecte en qüestió es curin. De fet, si

⁸ GÓMEZ MARTÍN, Víctor. «Delitos contra la salud individual». A: CORCOY BIDASOLO, Mirentxu, et al. *Manual de Derecho Penal Parte Especial. Doctrina y jurisprudencia con casos solucionados. Tomo 1*. 2ª ed. Valencia: Tirant lo Blanch, 2015. 797 p. ISBN 978-84-9119-142-1, p. 96.

⁹ QUERALT JIMÉNEZ, Joan J. *Derecho Penal Español. Parte Especial*. 7ª ed. (1ª ed. en la Editorial Tirant lo Blanch). Valencia: Tirant lo Blanch, 2015. 1366 p. ISBN 978-84-9119-026-4, p. 122.

s'encarrega la tasca de curar la lesió o de reduir els seus efectes a altres serveis sanitaris o al propi pacient, també ens trobaríem davant tractament mèdic¹⁰. La jurisprudència entén que el legislador fa referència a tractament mèdic o quirúrgic i que, per tant, quan es parla del primer, aquest inclou el fet de planificar un sistema de curació prescrit per un metge amb l'objectiu de posar fi a la situació; en canvi, quan es parla del segon, es fa referència a aquell que intenta curar una malaltia a través de la cirurgia.

Pel que fa la distinció entre tractament i vigilància o seguiment mèdics, el primer implicaria l'ús de medicaments en processos de curació d'una ferida quan fos possible que la persona que ha patit la lesió pogués sofrir, també, efectes secundaris importants, tenint en compte que el Tribunal Suprem ha afirmat que perquè el tractament mèdic o quirúrgic es consideri necessari objectivament, cal tenir en compte la naturalesa i els trets que presenti la lesió, considerant els criteris emprats pels professionals mèdics en casos similars¹¹. Respecte el tractament quirúrgic, aquest té lloc sempre que s'afecta la pròpia anatomia de la persona que necessita el tractament, és a dir, quan s'actua, des d'un punt de vista mèdic, sobre el cos d'una persona per posar solució a qualsevol disfunció que hagi esdevingut com a conseqüència de les lesions.

Respecte el **tipus subjectiu**, en les lesions sempre és necessari el **dol**, que fa referència al fet de causar la lesió, no al fet que tingui lloc el resultat lesiu.

Lesions lleus (art. 147.3 CP)

En aquest cas, es fa referència al fet de colpejar o maltractar una altra persona **sense causar-li lesions**, de manera que s'entén que el fet que no se li causin lesions inclou que l'únic que pugui necessitar la víctima sigui curar-se per si mateixa. En aquests casos, s'imposaria una multa d'un a dos mesos.

Lesions greus (art. 147.1 CP)

En aquests casos, estem parlant d'un delictes de mitjans indeterminats o de resultat, de manera que fem referència a un **comportament** que, *ex ante*, és **objectivament idoni** per afectar la **integritat corporal o la salut física o mental de les persones**. En aquests casos, és necessari el tractament mèdic o quirúrgic.

Lesions agreujades (art. 148 CP)

En primer lloc, parlem de les lesions molt greus pel **mitjà utilitzat**. En aquests casos, és necessari atendre al resultat de les lesions, de manera que quan arribi a un determinat nivell, sense que s'assoleixi la categoria de mutilació, parlarem de lesions molt greus. El resultat de què parlem ha de ser conseqüència de l'ús d'un element perillós i adequat per produir lesió al subjecte contra qui s'utilitza. D'acord amb la jurisprudència, respecte l'agreujant prevista a l'art. 148.1 CP, cal atendre tant a les característiques de l'arma com, i principalment, a la forma com s'utilitza aquesta en cada cas. Així,

¹⁰ Sentència del Tribunal Suprem 749/2018 (Sala Penal, Secció 1ª), de 20 de febrer de 2019 (recurs 10278/2018) y Auto de l'Audiència Provincial d'Àvila 164/2019 (Secció 1ª), de 16 de juliol de 2019 (recurs 135/2019).

¹¹ *Ibidem*.

*Se requiere así una doble valoración de un lado deben tenerse en cuenta la composición, la forma y demás características del arma, instrumento, objeto o medio empleado o las peculiaridades del método o la forma de la agresión que deben tener una capacidad lesiva relevante; y de otro debe valorarse la forma en que tal objeto de instrumento ha sido utilizado, reveladora de su peligrosidad en el caso concreto. Dicho de otra manera es preciso que se trate de un arma, instrumento, objeto, medio, método o forma peligrosos objetivamente por su capacidad lesiva, y que además hayan sido utilizados de forma concretamente peligrosas en el caso concreto.*¹²

El Tribunal Suprem, en relació amb la qualificació d'esprais de defensa com a instruments perillosos, ha considerat que aquests ho són, ja que el seu ús comporta la pèrdua de visibilitat per part de la víctima durant un període de temps que pot ser més o menys prolongat pel fet que estan compostos de gasos irritants. Així, encara que es desconeixi de què està compost el gas o quins efectes pot provocar, es considera que es tracta d'un mitjà perillós perquè, a més que pot comportar una ceguera durant un determinat temps, quan la persona el porta, augmenta la seva capacitat lesiva i disminueix la capacitat de defensar-se de les persones contra qui s'utilitzi¹³.

En segon lloc, trobem les lesions molt greus per **acarnissament o alevosia**. D'una banda, l'acarnissament consisteix en augmentar voluntàriament i sense que calgui el patiment de la víctima; d'altra banda, l'alevosia fa referència a l'evitament que el subjecte passiu del delictes es pugui defensar.

En tercer lloc, el precepte inclou les lesions molt greus **en atenció al subjecte passiu**. En aquest cas, ens trobem amb què el subjecte actiu només pot ser algú que convisqui amb el subjecte passiu que, al seu torn, pot ser un menor de 12 anys, una persona incapaç o algú particularment vulnerable.

Finalment, trobem les lesions molt greus per **violència de gènere**, que tenen lloc quan la víctima és una dona i les lesions requereixen, per a la seva curació, tractament mèdic o quirúrgic, a més d'una primera assistència facultativa.

2.2.3.3. *Aplicació al cas que ens ocupa*

En base al tipus delictiu descrit, seria possible que l'acusació particular o el Ministeri Fiscal volguessin acusar els Srs. Imanol i Jacobo per un delictes de lesions previst a l'art. 147.1 CP en relació a l'art. 148.1 CP. Així doncs, destaquen les conclusions que s'exposaran a continuació.

Ens trobem amb què, en primer lloc, els Srs. Imanol i Jacobo van colpejar el Sr. Guillermo, de manera que, mitjançant la força física, van menyscabar la seva integritat corporal i la seva salut física i mental i, per a la seva curació, va precisar objectivament tractament mèdic i quirúrgic.

Respecte el **tipus objectiu**, podem afirmar que el comportament dels Srs. Imanol i Jacobo, *ex ante*, crea un risc típicament rellevant des del punt de vista de la persona normativa ideal de la societat actual per a la integritat física del Sr. Guillermo, el bé

¹² Sentència de l'Audiència Provincial de Madrid 508/2019 (Secció 23), de 15 de juliol de 2019 (recurs 839/2019).

¹³ Auto del Tribunal Suprem 718/2015 (Sala Penal, Secció 1ª), de 14 de maig de 2015 (recurs 10154/2015).

jurídic protegit pel tipus de lesions, ja que el colpegen i fan servir un esprai de defensa contra ell. Es tracta d'un delict de resultat, de manera que cal analitzar la imputació objectiva del resultat i, per tant, cal estudiar la relació de causalitat i la relació de risc entre la conducta i el resultat.

Respecte la relació de causalitat, podem entendre que el resultat produït ha estat causat per la conducta dels Srs. Imanol i Jacobo; pel que fa la relació de risc, podem considerar que el risc creat per la conducta és el que té lloc finalment, és a dir, lesions en el Sr. Guillermo. Pel que fa el tipus subjectiu, podem apreciar dol en els Srs. Imanol i Jacobo.

Si bé no es nega l'autoria dels Srs. Imanol i Jacobo respecte les lesions que van causar al Sr. Guillermo a través dels cops al cap i a la cara que li van propinar, tampoc es nega el fet que s'utilitzés un instrument perillós, consistent en un esprai de defensa, i que la jurisprudència¹⁴ ha definit, com s'ha vist, com a mitjà d'aquesta categoria. La jurisprudència ha declarat que per poder apreciar l'agreujant prevista a l'art. 148.1 CP, cal tenir en compte les característiques de l'arma i la forma com s'utilitza.

Quan la jurisprudència parla de la utilització d'armes, instruments, objectes, mitjans, mètodes o formes concretament perilloses per a la vida o la salut, se centra en l'increment del risc que es genera per a la salut. Així, quan parlem de l'art. 148.1 CP, la jurisprudència entén que es fa referència a casos en què l'autor no només utilitza la seva pròpia força, sinó que incrementa la seva capacitat lesiva fent ús d'altres instruments.

Ara bé, cal fer referència al fet que els danys que es van provocar mitjançant l'ús d'aquest esprai van ser de menor entitat, i no consta que el lesionat requerís tractament mèdic o quirúrgic per recuperar-se d'aquests (de fet, ni tan sols consta que tingués lloc una primera assistència facultativa). Per tant, caldria descartar la presència del tipus descrit a l'art. 148.1 CP. En tot cas, i si es volgués condemnar els Srs. Imanol i Jacobo pel tipus agreujat de lesions previst a l'art. 148.1 CP, atenent a aquestes circumstàncies, s'hauria d'imposar la menor pena possible.

2.2.3.4. Anàlisi de la intervenció dels Srs. Imanol i Jacobo en el delict de lesions

Com s'ha exposat anteriorment, per poder parlar de coautoria, cal apreciar, com a element subjectiu, una decisió conjunta entre els responsables del delict, element que s'aprecia en relació amb les lesions. Pel que fa el domini funcional del fet, observem que cadascú duu a terme una part dels actes en qüestió, i que cada actuació és imprescindible dins el pla que han acordat.

Així doncs, prenent en consideració que els Srs. Imanol i Jacobo van colpejar i van ruixar amb un esprai de defensa el Sr. Guillermo, podem entendre que aquests van executar un fet típic constitutiu de delict, integrat per un element subjectiu, ja que va tenir lloc una decisió conjunta, i per un element objectiu: el domini funcional del fet.

Per tant, podem afirmar que els dos subjectes analitzats serien coautors del delict.

¹⁴ Auto de l'Audiència Provincial de Barcelona 822/2018 (Secció 9ª), de 5 de desembre de 2018 (recurs 780/2018).

2.2.4. Defensa davant una possible acusació per un delict de detencions il·legals

2.2.4.1. Plantejament del problema

D'acord amb els fets exposats per part dels Srs. Imanol i Jacobo, aquests podrien ser acusats per haver lligat els peus i el coll amb una soga al Sr. Guillermo i les mans amb cordes i haver tancat amb clau la cabanya en què aquest es trobava. Així, aquests podrien veure's implicats en la comissió d'un possible delict de detencions il·legals, a què es farà referència seguidament per poder identificar si tenen lloc els elements i requisits del mateix.

2.2.4.2. Doctrina i jurisprudència

En primer lloc, respecte el bé jurídic protegit de les detencions il·legals, cal dir que el que es protegeix és la **llibertat de moviments de les persones** (llibertat ambulatoria), una de les llibertats fonamentals i inherents a aquesta.

Tipus bàsic (art. 163.1 CP)

Quan parlem de detencions il·legals, la jurisprudència¹⁵ entén que els verbs que defineixen aquest tipus delictiu són “**tancar**” i “**detenir**”. Així, en ambdós supòsits es fa referència al fet que s'impedeix que una persona pugui desplaçar-se allà on vulgui. Ara bé, mentre que tancar implica que la persona no pot moure's d'acord amb la seva voluntat perquè es troba en un espai concret del qual no pot sortir, detenir no implica la detenció material, sinó que s'impedeixi la mobilitat, però sense que calgui impedir que el subjecte es desplaci posant barreres materials a la seva mobilitat. En aquesta distinció coincideix QUERALT JIMÉNEZ quan diferencia, també, entre “tancar” i “detenir”.

La jurisprudència analitza el delict de les detencions il·legals des de 3 perspectives:

- Des del **punt de vista del subjecte actiu del delict**, aquest impedeix de manera **dolosa** que el subjecte passiu es mogui allà on vulgui.
- Pel que fa el **subjecte passiu**, aquest es veu limitat en contra de la seva voluntat, tant anímicament, com físicament.
- Respecte el **temps** de la detenció il·legal, encara que el delict es consuma en el mateix moment en què aquesta té lloc, el temps és un factor fonamental quan s'analitza aquest tipus delictiu.

QUERALT JIMÉNEZ explica que dins l'acció de les detencions il·legals, trobem que el temps de la detenció és un element que té molta rellevància, ja que el fet ha de produir-se de manera clara en el temps, de forma que es diferenciï de les coaccions i es pugui descartar, també, la impunitat¹⁶. Així mateix, també s'entén com un factor important el lloc, ja que el fet que es produeixi una detenció en un lloc aïllat és un fet característic del segrest.

¹⁵ Sentència del Tribunal Suprem 271/2019 (Sala Penal, Secció 1ª), de 29 de maig de 2019 (recurs 10592/2018).

¹⁶ QUERALT JIMÉNEZ, Joan J. Derecho Penal Español. Parte Especial. 7ª ed. (1ª ed. en la Editorial Tirant lo Blanch). Valencia: Tirant lo Blanch, 2015. 1366 p. ISBN 978-84-9119-026-4, p. 208.

Cal fer referència als trets distintius de les detencions il·legals que destaca la jurisprudència, que són:

- Com a **element objectiu del tipus**, aquest consisteix en la **privació de llibertat ambulatoria de la persona**, ja sigui mitjançant el tancament en un lloc, com sense que calgui que la limitació impliqui una limitació material o un tancament, sempre que és tracti d'un fet il·legal.
- Com a **element subjectiu del tipus**, trobem el **dol penal**, ja que la privació de llibertat ha de tenir lloc arbitràriament i sense que concorri justificació perquè aquesta es produeixi, sense que pugui cometre's el delictes de manera imprudent.

Tipus atenuat (art. 163.2 CP)

Quan parlem del tipus atenuat, ens referim a aquells supòsits en què **el subjecte actiu allibera la víctima dins les 72 hores següents a la detenció, sense haver aconseguit allò que volia i sense que el procediment hagi començat**. Cal destacar, aquí, que, en principi, no seria vàlid el fet que el propi subjecte passiu del delictes aconseguis alliberar-se per si mateix en el termini previst, tot i que la jurisprudència ha admès casos en què la víctima ha aconseguit alliberar-se per si mateixa perquè de la conducta del subjecte actiu es desprèn que aquest tenia la intenció de facilitar el seu alliberament de manera fàcil i més o menys immediata¹⁷.

Tipus privilegiat (art. 163.4 CP)

El tipus privilegiat fa referència a **l'aprehensió** d'una persona per entregar-la a **l'autoritat**.

Tipus agreujat (art. 163.3 CP)

En aquests casos, ens trobem amb què la detenció il·legal ha de tenir lloc durant **16 dies o més**.

Delictes de detencions il·legals en relació amb el delictes de robatori

La jurisprudència del Tribunal Suprem¹⁸ distingeix 3 situacions diferents per parlar de la relació entre el delictes de robatori amb violència o intimidació i el de detenció il·legal.

Així doncs, el **concur de normes** només es produeix quan la detenció il·legal dura el temps necessari perquè el subjecte actiu s'apoderi d'allò que vol, és a dir, quan el subjecte passiu es troba retingut el mínim temps possible. En aquests casos, la privació de llibertat dura un temps concret i la intensitat amb què es duu a terme també és la requerida per apropiat-se dels elements mobles que es pretenen sostraure. Només quan es compleixen aquests requisits, i d'acord amb l'art. 8.3 CP, el delictes de robatori amb violència o intimidació, que seria el precepte més ampli, absorbeix el de detenció il·legal, que seria el precepte més senzill, prenent en consideració que el delictes de

¹⁷ Sentència del Tribunal Suprem 1108/2006 (Sala Penal, Secció 1ª), de 14 de novembre de 2006 (recurs 1204/2006).

¹⁸ Sentència del Tribunal Suprem 686/2018 (Sala Penal, Secció 1ª), de 20 de desembre de 2018 (recurs 10088/2018).

robatori amb violència o intimidació afecta també a la llibertat ambulatoria de la víctima.

En segon lloc, s'aprecia el **concurus real** entre els delictes de robatori amb violència o intimidació i el de detencions il·legals. En aquests casos, la immobilització de la víctima es desvincula del delicte de robatori, ja que la primera té una duració excessiva en relació a l'acte de desapoderament que impedeix que pugui considerar-se un mitjà necessari per cometre el delicte contra el patrimoni. La jurisprudència entén que si la privació de llibertat posterior al robatori es preveu que no ho serà pel temps necessari per poder fugir, sinó que és possible predir que la víctima tardarà un temps en quedar lliure, ens trobem amb un concurs real de delictes (art. 73 CP)¹⁹.

Finalment, ens trobem amb els casos en què la privació de llibertat és un mitjà necessari, des d'una perspectiva àmplia i objectiva, per cometre el delicte o per protegir la fugida dels autors²⁰, però té lloc més enllà del temps requerit per cometre el delicte de robatori amb violència o intimidació i amb més intensitat de la necessària, cas en què ens trobaríem amb l'existència d'un **concurus medial** (art. 77 CP), ja que es veurà afectat, també, el bé jurídic protegit en el delicte de detencions il·legals. El Tribunal Suprem ha apreciat l'existència de concurs medial entre els delictes de detencions il·legals i de robatori quan la privació de llibertat ha durat 15, 20, 30, 50 minuts o, fins i tot, 1 hora²¹.

Així doncs, ens referim, en aquests supòsits, al fet que per aconseguir apoderar-se dels béns del subjecte passiu, el subjecte actiu necessita retenir el primer, de manera que es produeix una immobilització prèvia i necessària. Ara bé, aquesta situació dura més temps del necessari i, finalment, es vulneren dos béns jurídics protegits.

D'acord amb la jurisprudència del Tribunal Suprem²², bàsicament, per saber si es tracta d'un concurs de delictes o de normes, cal valorar-ho jurídicament per conèixer si el fet que es sancionés només per un dels dos delictes comesos seria adequat per incloure la significació antijurídica del comportament delictiu en la seva totalitat, cas en què estaríem davant d'un concurs de normes, ja que si això no fos així, s'apreciaria un concurs de delictes.

2.2.4.3. Aplicació al cas que ens ocupa

Prenent en consideració el tipus delictiu de les detencions il·legals, seria possible que l'acusació particular o el Ministeri Fiscal acusessin els Srs. Imanol i Jacobo per la comissió d'aquest delicte.

Entrant a analitzar els elements que componen el tipus, en primer lloc, respecte l'**element objectiu del tipus**, no es pot negar que es produeix una privació de llibertat ambulatoria del Sr. Guillermo, ja que els Srs. Imanol i Jacobo van lligar-li els peus i el

¹⁹ Sentència del Tribunal Suprem 615/2016 (Sala Penal, Secció 1ª), de 8 de juliol de 2016 (recurs 19/2016).

²⁰ *Ibidem*.

²¹ *Ibidem*.

²² *Ibidem*.

coll amb una soga i les mans amb unes cordes i, posteriorment, van marxar tancant la porta amb clau. Pel que fa l'**element subjectiu del tipus**, la privació de llibertat va ser arbitrària i injustificada, de manera que s'aprecia dol penal.

D'aquesta manera, si analitzem la part objectiva del tipus penal, que implica la imputació objectiva de la conducta i la imputació objectiva del resultat, podem afirmar que la conducta dels Srs. Imanol i Jacobo va crear un risc típicament rellevant, des d'una perspectiva *ex ante* i des del punt de vista de la persona normativa ideal de la societat actual considerant els seus coneixements, ciència i experiència, per a la llibertat ambulatoria del Sr. Guillermo, el bé jurídic protegit pel tipus penal de les detencions il·legals.

Prenent en consideració que les detencions il·legals es configuren com un delictes de resultat, és imprescindible examinar la imputació objectiva del resultat, que implica la relació de causalitat i la relació de risc entre la conducta i el resultat. Respecte la relació de causalitat, podríem entendre que el resultat en qüestió, és a dir, la privació de llibertat ambulatoria del Sr. Guillermo, ha estat causat per la conducta dels Srs. Imanol i Jacobo. Quant a la relació de risc, podríem considerar que el risc creat per la conducta d'aquests subjectes és el que es realitza al resultat, perquè té lloc la detenció il·legal del subjecte passiu.

Com s'ha explicat anteriorment, s'entén que no concorre el delictes de robatori amb violència o intimidació de la marihuana perquè aquesta és un objecte il·lícit, de manera que cal fer referència, quant a les detencions il·legals, a l'art. 163.2 CP. Com s'ha explicat, aquest article preveu un tipus privilegiat del delictes de detencions il·legals per als casos en què el culpable alliberés el detingut durant els tres primers dies de la detenció, sense haver assolit l'objectiu que s'havia proposat.

Perquè sigui aplicable aquest precepte, cal que tinguin lloc dos requisits:

1. Que el culpable alliberi la persona privada de llibertat dins els 3 primers dies de la seva detenció. Es tracta d'una norma que afavoreix la persona que intervé en el fet, de manera que res impediria que es realitzés una interpretació extensiva del precepte, ja que això beneficiaria el possible responsable penal. El Tribunal Suprem ha entès que no cal que hi hagi una acció que manifesti la posada en llibertat del detingut, sinó que també s'aplicaria aquest tipus privilegiat quan dels actes del possible responsable s'apreciés la intenció de facilitar l'alliberament de la víctima fàcilment o de manera més o menys imminent, de manera que es contempli que la persona privada de llibertat podria posar fi a la situació en què es troba sense gran dificultat.

Podem entendre que existeix una acció del subjecte actiu que seria assimilable al fet que posés en llibertat la víctima dins els 3 primers dies de la detenció il·legal. Així, la STS 1108/2006, de 14 de novembre de 2006, indica que «*tender “un puente de plata”*» perquè la víctima pugui posar fi al tancament per si mateixa, independentment que l'autor del fet tingués més o menys intenció de fer-ho, s'equipara al desistiment actiu, és a dir, a la remissió de la situació antijurídica per un fet realitzat per qui ha de respondre penalment.

2. Que l'acció de donar llibertat s'hagi produït sense que l'autor dels fets hagi aconseguit l'objecte que s'havia proposat. L'objecte dels Srs. Imanol i Jacobo en el cas en qüestió era apoderar-se de la marihuana que el Sr. Guillermo tenia (com s'ha dit, no dels altres efectes personals de la víctima de què es van apoderar els Srs. Ismael i Isaac). No consta que els Srs. Imanol i Jacobo volguessin aconseguir alguna cosa mitjançant la detenció, ja que ells només coneixien el robatori de la marihuana, que en el moment de la detenció ja havia estat sostreta, i a la cabanya, els Srs. Ismael i Isaac es van apoderar d'altres efectes personals del Sr. Guillermo, fet que, com s'ha exposat anteriorment, comporta que no pugui considerar-se els Srs. Imanol i Jacobo culpables d'aquest robatori. En altres paraules, el seu objectiu no era apropiat-se dels objectes que hi havia a la cabanya, de manera que es pot afirmar que no van aconseguir el seu objectiu. A més, com s'ha explicat, el fet que la marihuana sigui un objecte il·lícit comportaria que no pogués acusar-se els Srs. Imanol i Jacobo del robatori d'aquesta. No pot dir-se, per tant, que la posada en llibertat fos conseqüència del fet que els acusats haguessin aconseguit el que podria haver estat l'objecte de la detenció.

Així doncs, podem entendre que, en cas que s'acusés els Srs. Imanol i Jacobo d'un delicte de detencions il·legals, s'hauria d'aplicar, en tot cas, l'art. 163.2 CP, és a dir, el tipus privilegiat, que preveu la pena inferior en grau a la prevista per al tipus de detencions il·legals.

Ara bé, en cas que s'apreciés el delicte de robatori amb violència o intimidació de la marihuana per part dels Srs. Imanol i Jacobo, com s'exposarà a continuació, el delicte de detencions il·legals hauria de quedar absorbit pel de robatori amb violència o intimidació.

Els Srs. Imanol i Jacobo entren a l'habitatge amb la intenció de robar (en el seu cas marihuana, ja que, com s'ha dit, no van conèixer en cap moment que els Srs. Ismael i Isaac s'havien apoderat d'altres objectes personals del Sr. Guillermo i fins i tot van pensar que havien entrat a la cabanya en busca de la droga esmentada), de manera que si analitzem el context i la comissió del delicte en el seu conjunt, apreciem que la privació de llibertat del subjecte passiu va prolongar-se durant el temps necessari perquè els autors del delicte cometessin el delicte de robatori amb violència o intimidació i no va produir-se amb una intensitat superior a la necessària per apoderar-se dels béns mobles. És més, s'afirma que el Sr. Guillermo va aconseguir alliberar-se passats un minut, i això demostraria que la privació de llibertat va durar el temps necessari per cometre el delicte de robatori.

D'aquesta manera, ens trobaríem amb què, com ha afirmat la jurisprudència en reiterades ocasions, seria aplicable l'art. 8.3 del Codi Penal, de manera que el delicte de robatori absorbiria el delicte de detencions il·legals d'acord amb la tècnica de la consumpció i, per tant, no haurien de sancionar-se per separat les infraccions perquè els dos delictes que estem tractant no tindrien autonomia, ja que el temps de duració de la privació de llibertat no hauria excedit de l'imprescindible per cometre el delicte i per assegurar que els culpables poguessin fugir.

En defecte d'entendre que el delictes de robatori amb violència o intimidació absorbeix el delictes de detencions il·legals, s'hauria d'entendre que concorre un concurs medial entre ambdós delictes, però mai un concurs real entre ells.

En el cas del concurs medial (art. 77 CP), com s'ha exposat, la privació de llibertat sí té una entitat pròpia, però es desenvolupa durant la comissió d'un delictes de robatori amb violència i, d'acord amb l'anàlisi del context, es pot entendre que és un mitjà per aconseguir el desapoderament, per executar el delictes o per assegurar que els culpables puguin fugir.

Així, podria arribar-se a entendre que, prenent en consideració el temps, la forma i les condicions de la detenció, si es tingués en compte que el temps va ser superior al necessari, s'hauria de considerar, també, que el Sr. Guillermo va aconseguir alliberar-se passats, tan sols, uns minuts, i la jurisprudència ha entès en determinats supòsits, com s'ha explicat, que hi ha concurs medial quan la privació de llibertat dura 15, 20, 30, 50 minuts o 1 hora. Caldria exposar, per defensar la no aplicació del concurs real, que els fets haurien tingut lloc en unitat d'acció, i que la detenció il·legal hauria estat un mitjà per aconseguir el delictes de robatori amb violència o intimidació.

2.2.5. Relació concursal entre els delictes comesos

En primer lloc, i abans d'entrar en l'anàlisi dels concursos, és necessari explicar que per saber si té lloc un supòsit de concurs i, en cas que sigui així, de quin tipus seria aquest, cal diferenciar quan té lloc un fet delictiu i quan en tenen lloc diversos. De manera introductòria, podem dir que parlem de concurs real de delictes quan diversos fets són constitutius de diferents delictes, i parlem de concurs ideal quan un sol fet dóna lloc a dos o més delictes.

El concurs de lleis

Quan parlem de concurs de lleis, ens trobem amb fets (un o més d'un) que poden incloure's en diferents preceptes, però només és aplicable un d'ells, de manera que tindria lloc només un delictes.

L'art. 8 CP indica els diferents principis que donarien solució al concurs de lleis. Així, trobem:

1. **Principi d'especialitat** (art. 8.1 CP). D'acord amb aquest, el concurs de lleis té lloc quan diversos preceptes fan referència a la conducta comesa, però només un la preveu de manera més concreta, de manera que s'aplicarà la llei més especial.
2. **Principi de subsidiarietat** (art. 8.2 CP). D'acord amb aquest, un precepte, que seria el precepte subsidiari, només s'aplicarà quan no s'apliqui un altre. Un precepte pot considerar-se subsidiari de manera expressa, és a dir, quan s'esmenti que només s'aplicarà quan els fets en qüestió no donin lloc, al seu torn, a un delictes més greu; o tàcita, quan la subsidiarietat es desprengui de la seva interpretació.
3. **Principi de consumpció** (art. 8.3 CP). D'acord amb aquest, s'aplicarà un determinat precepte quan n'hi hagi prou per valorar el fet en qüestió, i no és possible una solució més específica que el concurs de lleis. La doctrina distingeix entre els casos en què és habitual que la realització d'un fet típic comporta que se'n realitzi un altre,

i els casos que tenen lloc quan els fets queden consumits per un delictes comès prèviament.

4. **Principi d'alternativitat** (art. 8.4 CP). D'acord amb aquest, quan diversos preceptes contemplen el mateix fet, s'aplica el que tingui prevista una pena més greu. MIR PUIG indica que, en aquests supòsits, no ens trobaríem realment davant un concurs de lleis, ja que l'aplicació de l'art. 8.4 CP comportaria que el precepte més greu derogaria el menys greu, i perquè tingui lloc un concurs de lleis, cal que tots els preceptes siguin vigents i puguin ser aplicables.

El concurs de delictes

Com s'ha dit, trobem el concurs real de delictes, que té lloc quan diversos fets donen lloc a diferents delictes, i el concurs ideal, que es produeix quan un fet genera dos o més delictes. A més, també trobem el concurs medial de delictes, que s'aprecia quan un dels delictes és mitjà necessari per cometre l'altre.

El concurs real de delictes

D'acord amb MIR PUIG, pel que fa el tractament del concurs real, trobem diferents alternatives: acumulació material de penes, absorció de la pena menor a la pena més greu o acumulació jurídica.

El Codi Penal, al seu art. 73, parla de l'acumulació material, però limitada pel principi d'acumulació jurídica (art. 76 CP). Així, trobarem acumulació material quan les penes s'imposin per al seu compliment simultani o successiu, i el compliment es durà a terme en funció de la gravetat de les mateixes. Ara bé, quan això no sigui viable, el Codi Penal remet a l'art. 76 CP.

El concurs ideal i el concurs medial de delictes

MIR PUIG explica que la doctrina ha distingit entre el concurs ideal heterogeni, que té lloc quan un fet dóna lloc a delictes diferents, i el concurs ideal homogeni, que té lloc quan els delictes que es considera que s'han produït són iguals.

Respecte el concurs medial, s'entén que un delictes és mitjà necessari per cometre un altre delictes quan en el cas en què ens trobem, el segon no podria cometre's sense que es cometés el primer.

Pel que fa el tractament, si bé el concurs real es basa en el principi de l'acumulació material de les penes, en el concurs ideal ens trobaríem amb una única pena, però agreujada, excepte quan sigui més favorable que s'acumulin les penes. Quant al concurs medial, el Codi Penal recull que la pena que s'imposarà serà superior a la que s'hauria d'imposar en el cas en què ens trobem pel delictes més greu, però sense que pugui superar la que correspondria com a resultat de sumar les penes que s'haurien d'imposar per cada delictes individualment.

2.2.5.1. Aplicació al cas que ens ocupa

En primer lloc, com s'ha explicat, hauríem de descartar el delictes de robatori amb violència o intimidació pel que fa els Srs. Imanol i Jacobo, ja que, d'una banda, no

tenien coneixement que els Srs. Ismael i Isaac s'apoderarien d'altres efectes personals del Sr. Guillermo més enllà de la marihuana, de manera que no se'ls pot atribuir la intervenció en uns actes que desconeixien. D'altra banda, ells van intervenir en el robatori de la marihuana, però aquesta constitueix un objecte il·lícit, de manera que no podria apreciar-se la concurrència d'aquest tipus delictiu.

Vist això, apreciaríem un possible delictes de lesions de l'art. 147.1 CP (tipus bàsic) – o, en el seu defecte, de l'art. 148.1 CP, encara que caldria aplicar, si es considerés així, la menor pena possible per la menor entitat de l'objecte perillós utilitzat – i un possible delictes de detencions il·legals de l'art. 163.2 CP (tipus privilegiat). Entre aquests delictes no seria possible apreciar un concurs ideal de delictes, ja que no ens trobem amb què un fet doni lloc a diferents delictes, tampoc un concurs medial, perquè cap dels dos és mitjà necessari per cometre l'altre, ni un concurs de lleis. Així doncs, es tractaria de dues accions diferents que donarien lloc a dos delictes diferents: un delictes de lesions i un delictes de detencions il·legals.

Per al cas que no s'acceptés aquesta interpretació i s'interpretés que els Srs. Imanol i Jacobo van cometre un delictes de robatori amb violència o intimidació de la marihuana previst als arts. 242.2 i 242.3 CP, s'entén que, pel que fa les lesions, aquestes constituïrien la violència necessària perquè l'apoderament que es produeix fos considerat un robatori amb violència o intimidació. Respecte les detencions il·legals, aquestes haurien de quedar absorbides en el delictes de robatori amb violència o intimidació, ja que es podria apreciar un concurs de lleis previst a l'art. 8.3 CP, de manera que aquests dos delictes no haurien de penar-se separatament perquè no es tractaria de delictes autònoms.

En defecte d'admetre cap d'aquestes alternatives, caldria entendre que tindria lloc un concurs medial entre el delictes de robatori amb violència o intimidació dels arts. 242.2 i 242.3 CP i el delictes de detencions il·legals de l'art. 163.2 CP, ja que, en tot cas, el delictes de detencions il·legals s'hauria de considerar un mitjà necessari per cometre el robatori amb èxit.

2.2.6. Al·legació de circumstàncies modificatives de la responsabilitat penal

En primer lloc, i abans d'entrar a explicar les circumstàncies que atenuen o que agreugen la responsabilitat criminal, cal parlar de les **circumstàncies que eximeixen** d'aquesta (arts. 19 i 20 CP).

Així, en primer lloc, cal dir que els menors d'edat no responen criminalment d'acord amb el Codi Penal, sinó que ho fan d'acord amb la Llei de Responsabilitat Penal del Menor.

Prenent en consideració les persones que han assolit la majoria d'edat, cal dir que els qui estan exempts de responsabilitat penal són:

- Els qui, a causa d'anomalia o alteració psíquica, no puguin entendre la il·licitud del fet o actuar-ne en conformitat en el moment de cometre la infracció penal, excepte

que aquesta situació, en el cas de trastorn mental transitori, hagi estat provocada pel subjecte amb la intenció de cometre el delictes o que aquest hagi previst o hagués hagut de preveure la seva comissió.

- Els qui es trobin, en el moment del fet, en estat d'intoxicació plena pel consum de begudes alcohòliques, drogues tòxiques, estupefaents, substàncies psicotròpiques o d'altres que produeixin efectes anàlegs, excepte que ho hagin provocat amb la intenció de cometre la infracció penal o hagin previst o hagut de preveure la seva comissió, o els qui es trobin sota els efectes del síndrome d'abstinència, el qual els impossibiliti adonar-se de la il·licitud del fet o actuar-ne en conformitat.
- Els qui pateixin alteracions en la percepció des del naixement o des de la infància, de manera que tinguin alterada de forma greu la consciència de la realitat.
- Els qui actuïn en defensa de la persona o drets propis o aliens quan es tracti d'una agressió il·legítima, hi hagi una necessitat racional del mitjà utilitzat per impedir-la o evitar-la i no hi hagi provocació per part de qui es defensa.
- Els qui actuïn en estat de necessitat per evitar un mal propi o aliè, quan provoquin una lesió en un bé jurídic o infringeixin un deure, sempre que el mal causat no sigui més greu que el que es pretén evitar, que la situació de necessitat no hagi estat provocada i que la persona en qüestió no tingui la obligació de sacrificar-se.
- Els qui actuïn per por insuperable.
- Els qui actuïn en compliment d'un deure o en l'exercici d'un dret, ofici o càrrec.

Respecte les circumstàncies modificatives de la responsabilitat penal, trobem, en primer lloc, les **circumstàncies atenuants** (art. 21 CP), i dins aquestes trobem previstes les mateixes causes que eximeixen de responsabilitat criminal quan no concorren tots els requisits necessaris perquè ho facin; el fet que el culpable actuï a causa de la seva greu addicció les begudes alcohòliques, drogues tòxiques, estupefaents, substàncies psicotròpiques o d'altres que produeixin efectes anàlegs; el fet que el culpable actuï per causes o estímuls tan poderosos que hagin donat lloc a arravatament, obcecació o a algun altre estat passional similar; el fet que el culpable hagi confessat la infracció a les autoritats abans de saber que el procediment judicial es dirigia contra ell; el fet que el culpable hagi reparat el mal que hagi causat a la víctima o hagi disminuït els efectes en qüestió abans de la celebració del judici oral; les dilacions indegudes; i qualsevol altra causa similar a les esmentades.

En segon lloc, trobem les **circumstàncies agreujants** (art. 22 CP), que MIR PUIG classifica en objectives per comportar més perillositat del fet (executar el fet amb alevosia, mitjançant disfressa, amb abús de superioritat, de confiança o del caràcter públic del culpable o aprofitant circumstàncies de lloc, temps o auxili d'altres persones que afebleixin la defensa de la víctima i facilitin la impunitat del culpable) o per suposar un atac més ampli (augmentar deliberada i inhumanament el patiment de la víctima, donant lloc a patiments innecessaris per executar el delictes); i subjectives, per implicar una motivació totalment indesitjable (cometre el delictes per motius racistes, antisemites

o qualsevol altra classe de discriminació o mitjançant preu) o per denotar una actitud encara més contrària al Dret (reincidència)²³.

Finalment, cal mencionar l'art. 23 CP, que regula la circumstància mixta de parentiu.

Si bé ha estat sol·licitat un informe pericial que acrediti que en el moment dels fets els Srs. Imanol i Jacobo van actuar a causa de la seva greu addicció a substàncies estupefaents, no ha estat possible obtenir-lo. Així, prenent en consideració la informació exposada, cal dir que aquests subjectes no es trobaven afectats, en el moment dels fets, per cap circumstància modificativa de la responsabilitat penal.

2.2.7. Condemna que se'ls pot sol·licitar i responsabilitat civil

D'acord amb els raonaments exposats durant aquest Dictamen, caldria **absoldre** els Srs. Imanol i Jacobo del delictes de robatori amb violència o intimidació. Així doncs, únicament podria **condemnar-se** aquestes persones per un delictes de lesions de l'art. 147.1 CP en concurs real amb un delictes de detencions il·legals de l'art. 163.2 (tipus privilegiat).

D'això en deriva l'aplicació de la pena que el Tribunal consideri adequada d'acord amb els marges previstos a l'art. 147.1 CP – presó de tres mesos a tres anys o multa de sis a dotze mesos –, ja que, objectivament, les lesions van requerir, a més d'una primera assistència facultativa, tractament mèdic o quirúrgic per a la seva curació; i de la pena que el Tribunal consideri adient dins els límits previstos a l'art. 163.2 CP – pena de quatre a sis anys de presó, però inferior en grau –, ja que cal considerar que els Srs. Imanol i Jacobo, com s'ha exposat, van alliberar el Sr. Guillermo dins els 3 primers dies de la seva detenció, sense haver aconseguit l'objectiu proposat.

Per al cas que no es fes la interpretació esmentada i es considerés que les lesions que haurien causat es corresponen amb el tipus previst a l'art. 148.1 CP, la pena que hauria d'establir el Tribunal hauria de ser dins els límits de l'art. 148 CP – presó de dos a cinc anys – atenent al resultat causat o al risc produït que, com s'ha argumentat, no ha estat molt rellevant.

Alternativament, per al cas que es considerés els Srs. Imanol i Jacobo coautors d'un delictes de robatori amb violència o intimidació de la marihuana que absorbís el delictes de detencions il·legals, se'n derivaria l'aplicació d'una pena que el Tribunal considerés adequada dins els marges dels arts. 242.2 i 242.3 CP – presó de 3 anys i 6 mesos a 5 anys en la seva meitat superior –.

Finalment, en cas que no s'optés per cap de les alternatives proposades fins ara i es considerés aquestes persones coautores d'un delictes de robatori amb violència o intimidació de la marihuana dels arts. 242.2 i 242.3 CP en concurs medial amb el delictes de detencions il·legals de l'art. 163.2 CP, el Tribunal hauria d'aplicar la pena dins els

²³ MIR PUIG, Santiago. *Derecho Penal. Parte General*. 10ª ed. Barcelona: Editorial Reppertor, 2016. 861 p. ISBN 978-84-608-1582-2, p. 649-650.

marges previstos – presó de 3 anys i 6 mesos a 5 anys en la seva meitat superior, per al cas del robatori, i presó de quatre a sis anys de presó, inferior en grau, per al cas de les detencions il·legals –. Ara bé, atenent al fet que ens trobaríem davant un concurs medial de delictes, caldria imposar una pena superior a la que correspondria per la infracció més greu, que no podria excedir de la suma de les penes concretes que s’haurien imposat per separat per cadascun dels delictes, d’acord amb l’art. 77 CP.

Arribat aquest punt, ens hem de centrar en la **responsabilitat civil**, i cal dir que quan es comet un delicte, sempre se’n deriva aquesta, com indiquen tant la LECrim com la LEC. Així, sempre que ens trobem davant la comissió d’un delicte, no només hem d’estudiar la possible responsabilitat penal, que es manifesta mitjançant la imposició d’una pena o d’una mesura de seguretat, sinó també la responsabilitat civil, que fa referència als danys i perjudicis a què s’hagi donat lloc com a conseqüència de la comissió del delicte o dels delictes en qüestió (arts. 109.1 CP, 116.1 CP i 100 LECrim). De fet, és possible que una persona estigui exempta de responsabilitat penal, però subjecta a responsabilitat civil.

Ara bé, la responsabilitat penal i la responsabilitat civil no segueixen les mateixes normes, ja que el fonament de la responsabilitat penal és la culpabilitat i es podria afirmar que es tracta d’un tipus de responsabilitat personal, però la responsabilitat civil es basa en el fet que existeixi un dany o perjudici i es pot transmetre i assegurar-se. A més, perquè sorgeixi la responsabilitat civil derivada de delicte cal que hi hagi delicte i que aquest delicte hagi donat lloc a un dany o perjudici, de manera que no sempre que tingui lloc un fet delictiu s’originarà aquest tipus de responsabilitat. Respecte la naturalesa de la responsabilitat civil derivada de delicte, trobem diferents postures entre la doctrina, però, en tot cas, la major part de la doctrina li atribueix **naturalesa civil**.

L’art. 110 CP indica que la responsabilitat civil comprèn la restitució, la reparació del dany i la indemnització de perjudicis materials i morals, sense que cap d’aquests elements exclouï els altres, és més, es poden complementar.

La **restitució** està prevista a l’art. 111 CP i implica que quan sigui possible s’ha de restituir el mateix bé, abonant els possibles deterioraments que s’haguessin produït. Aquesta restitució també pot tenir lloc quan el bé en qüestió es trobi en poder d’un tercer que l’hagi adquirit legalment i de bona fe, tot i que es preveu el dret de repetició d’aquest tercer i el dret a què el responsable civil del delicte l’indemnitzi. Ara bé, quan el tercer adquireixi el bé de forma que sigui irrevindicable, no podrà aplicar-se el que es preveu a l’article esmentat.

La **reparació** està prevista a l’art. 112 CP, en què es recull que pot comportar obligacions de donar, de fer o de no fer que el Jutge o Tribunal ha de determinar atenent a la naturalesa del dany i a les condicions personals i patrimonials del culpable, decidint si les ha de complir el culpable o si poden executar-se a costa seva.

Finalment, la **indemnització** està prevista a l’art. 113 CP, i comprèn els perjudicis materials i morals que es causin a la víctima, però també als seus familiars o a un tercer.

Cal parlar, en aquest punt, de les **persones civilment responsables**. Així, trobem els responsables civils directes, que poden ser persones físiques o jurídiques, i els responsables civils subsidiaris.

Dins els responsables civils directes trobem el responsable penal (autors i còmplices), que serà també responsable civil. Hi ha supòsits en què en el fet delictiu intervenen diferents persones, i en aquests casos cal que el Jutjat o Tribunal determini la quota que ha de satisfer cada intervinent seguint els criteris previstos legalment. Respecte les persones jurídiques, cal dir que la responsabilitat civil d'aquestes serà solidària amb la de les persones físiques que resultin condemnades pels mateixos fets (art. 116 CP).

L'art. 117 CP parla dels asseguradors, i introdueix una responsabilitat civil directa fins el límit de la indemnització legalment establerta o convencionalment pactada, sense perjudici del seu dret de repetició.

Respecte els responsables civils subsidiaris, ens trobem amb casos previstos als arts. 120 i 121 CP, en què la responsabilitat neix quan manca la principal, i tot i que parlem de persones que no participen en el delictes, aquestes tenen una relació amb la persona que sí que hi participa que dóna lloc a culpa *in vigilando*, *in eligendo* o a una responsabilitat objectiva. Finalment, l'art. 126 CP preveu l'ordre en què s'imputaran els pagaments que realitzi la persona penada o el responsable civil subsidiari.

Cal explicar que per valorar la responsabilitat civil en els casos de lesions que no tinguin el seu origen en un accident de circulació, es poden prendre com a orientació els barems previstos al Reial Decret Legislatiu 8/2004, de 29 d'octubre, pel qual s'aprova el text refós de la Llei sobre responsabilitat civil i assegurança en la circulació de vehicles a motor²⁴. De fet, el Tribunal Suprem ha declarat en diferents casos que en cas de delictes dolosos, l'aplicació dels barems en qüestió no és obligatòria, però el seu contingut pot resultar orientatiu per als Tribunals, encara que, motivadament, puguin variar la indemnització en funció del cas.

Prenent en consideració la previsió legal de la responsabilitat civil, en traiem les següents conclusions.

En primer lloc, s'entén que no podria reclamar-se el compliment de la responsabilitat civil als Srs. Imanol i Jacobo per la comissió del delictes de robatori amb violència o intimidació, ja que, com s'ha explicat anteriorment, no podria considerar-se que aquestes persones fossin coautores del delictes en qüestió. Pel que fa les lesions de l'art. 147.1 CP i les detencions il·legals de l'art. 163.2 CP, sí podria exigir-se'ls responsabilitat civil com a coautores per aquestes, que consistirien en la indemnització que correspongués d'acord amb l'aplicació de la Taula 3 del Reial Decret Legislatiu 8/2004, de 29 d'octubre, pel qual s'aprova el text refós de la Llei sobre responsabilitat civil i assegurança en la circulació de vehicles a motor.

²⁴ GÓMEZ MARTÍN, Víctor. «Título III. De las lesiones». A: CORCOY BIDASOLO, Mirentxu i MIR PUIG, Santiago, et al. *Comentarios al Código Penal. Reforma LO 1/2015 y LO 2/2015*. Valencia: Tirant lo Blanch, 2015. 1875 p. ISBN 978-84-9119-144-5, p. 534.

En cas que es considerés els Srs. Imanol i Jacobo culpables d'un delict de lesions de l'art. 148.1 CP en concurs real amb un delict de detencions il·legals de l'art. 163.2 CP, podria exigir-se responsabilitat civil per aquestes, que consistirien en la indemnització que correspongués d'acord amb l'aplicació de la Taula 3 del mateix text legal.

Alternativament, i davant la possibilitat que es consideri els Srs. Imanol i Jacobo responsables penals en concepte de coautors amb els Srs. Ismael i Isaac d'un delict de robatori amb violència o intimidació dels arts. 242.2 i 242.3 CP, que absorbís el delict de detencions il·legals, seria necessari restituir l'import de la marihuana (ells només coneixien el robatori d'aquesta, de manera que no podrien ser declarats culpables del robatori dels altres efectes personals del Sr. Guillermo).

En cas que es considerés els Srs. Imanol i Jacobo coautors d'un delict de robatori amb violència o intimidació de la marihuana dels arts. 242.2 i 242.3 CP en concurs medial amb un delict de detencions il·legals de l'art. 163.2 CP, caldria també la restitució de l'import de la marihuana, així com la indemnització derivada del delict de detencions il·legals.

D'acord amb la previsió que realitza el Codi Penal respecte la responsabilitat civil, cal afegir que els Srs. Imanol i Jacobo serien coautors dels delictes que se'ls atribueixen, de manera que respondrien solidàriament d'aquella.

2.2.8. Qüestions processals a analitzar

2.2.8.1. Tribunal competent i procediment penal a seguir

Dins l'ordre jurisdiccional penal, quan s'atribueix a un òrgan judicial la jurisdicció d'un assumpte, parlem de competència i, atenent a les seves regles, podem determinar quin serà el Jutjat o Tribunal que haurà de conèixer en un procediment. Actualment, es distingeixen els següents criteris competencials: **competència objectiva**, que permet distingir l'òrgan que ha de conèixer d'un determinat assumpte penal en primera o en única instància; **competència funcional**, que permet distingir l'òrgan que haurà d'ocupar-se d'un determinat assumpte en funció de si ens trobem en fase d'instrucció, primera instància, segona instància o cassació; i **competència territorial**, que possibilita distingir, una vegada es coneix la competència objectiva, quin òrgan d'entre els que en tenen haurà de conèixer, considerant que el criteri preferent és el del lloc en què s'ha comès el delict.

Per determinar a quin Jutjat o Tribunal correspon conèixer d'un determinat assumpte, hem d'atendre a la matèria, a la gravetat de la pena i a l'autor del delict.

Els arts. 87, 87 ter i 88 LOPJ atribueixen competència per conèixer de determinats assumptes penals als Jutjats d'Instrucció, als Jutjats de Violència sobre la Dona i als Jutjats Centrals d'Instrucció, respectivament. Tanmateix, també hi ha supòsits en què la competència correspon als Jutjats Centrals Penals (art. 89 bis.3 LOPJ), a les Audiències Provincials (art. 82 LOPJ), als Tribunals Superiors de Justícia (art. 73.2 LOPJ), a l'Audiència Nacional (art. 65 LOPJ), al Tribunal del Jurat (Llei Orgànica 5/1995, de 22

de maig, del Tribunal del Jurat) o al Tribunal Suprem (art. 57 LOPJ). Finalment, cal dir que als arts. 89 bis LOPJ i 14 LECrim es fa referència als Jutjats Penals que, si bé no tenen competències en la fase d'instrucció, coneixen, en primera instància, dels delictes en què es prevegi una pena privativa de llibertat igual o inferior a 5 anys, una pena de multa, independentment de la quantia, o una pena de qualsevol altra naturalesa que no superi els 10 anys.

Respecte la competència territorial, l'art. 8 LECrim preveu que la competència territorial en el procediment penal és improrrogable, de manera que no és possible la submissió expressa o tàcita a cap Jutjat o Tribunal. El fur principal, com s'ha indicat, és el lloc en què s'ha comès el delicte, ara bé, l'art. 15 LECrim preveu uns furs subsidiaris per als casos en què no sigui possible determinar el lloc de comissió del delicte²⁵.

Finalment, pel que fa el procediment penal a seguir, cal explicar que la Llei d'Enjudiciament Criminal distingeix entre d'altres, els següents:

- El **Procediment Ordinari**: es reserva per als casos en què es preveu una pena de presó superior a 9 anys.
- El **Procediment Abreujat**: es preveu per als casos en què es preveu una pena de presó no superior a 9 anys, o una pena de qualsevol altra naturalesa, independentment de la seva duració o de la seva quantia. En aquest procediment, trobem un desdoblament respecte l'enjudiciament dels delictes. Així, mentre que en els casos en què la pena de presó prevista sigui superior a 5 anys o la pena de diferent naturalesa sigui superior a 10 anys l'enjudiciament correspon a l'Audiència Provincial; en els altres casos, l'enjudiciament correspon al Jutjat Penal.
- El **Judici Ràpid**: per aquest procediment es tramiten els delictes que tenen prevista una pena de presó no superior a 5 anys o, en cas que es tracti d'una pena de qualsevol altra naturalesa, no superior a 10 anys, sempre que el procediment s'hagi incoat per atestat policial i tingui lloc algun dels següents supòsits: que sigui un delicte flagrant; que sigui un dels delictes previstos per a l'enjudiciament ràpid de delictes; que es prevegi que la instrucció serà senzilla.
- El **Procediment del Jurat**: es preveu per als delictes contemplats a la Llei del Tribunal del Jurat.
- El **Procediment sobre Delictes Lleus**: es segueix en els casos en què s'ha comès un delicte contemplat a la categoria de delictes lleus. En aquests supòsits, sempre coneix el Jutge d'Instrucció del lloc en què s'hagi comès el delicte, excepte que per la seva connexitat amb altres delictes més greus, s'hagi d'encausar en el marc d'un altre procediment, o en el cas que correspongui el seu coneixement al Jutjat de Violència sobre la Dona.

Aplicació al cas que ens ocupa

Prenent en consideració que la pena prevista al Codi Penal per als delictes de què podria acusar-se als senyors Imanol i Jacobo no és una pena privativa de llibertat superior a 5

²⁵ A més, cal esmentar que la STS 30/2018, de 19 de gener de 2018, quan analitza un cas de concurs medial, recull que en els casos de concursos, la penalitat prevista per a cada delicte dels que entren en concurs és la que defineix la competència.

anys ni una pena de qualsevol altra naturalesa superior a 10 anys, podríem afirmar que el competent per conèixer d'aquest assumpte seria el Jutjat Penal, però caldria determinar quin Jutjat Penal i, per fer-ho, cal atendre a la competència territorial.

Així doncs, i atenent als criteris exposats respecte la competència territorial, qui hauria de conèixer de l'assumpte en qüestió seria el **Jutjat Penal de la circumscripció en què s'hagués comès el delicte**.

Per acabar, respecte el procediment penal que hauria de seguir-se, considerant els requisits explicats, podem entendre que en el cas en qüestió, ens trobem amb què el procediment que s'hauria de seguir seria el **Procediment Abreujat** i, concretament, i com s'ha explicat, hauria de conèixer el Jutjat Penal de la circumscripció de comissió del delicte, ja que la pena marc prevista per a cadascun dels delictes contemplats no és una pena de presó superior a 5 anys ni una pena de diferent naturalesa superior a 10 anys. Així mateix, la Instrucció correspon al Jutjat d'Instrucció del lloc en què es van produir els fets, ja que, d'acord amb l'art. 87 LOPJ, correspon a aquests òrgans la instrucció per qualsevol delicte l'enjudiciament del qual correspongui als Jutjats Penals.

2.2.8.2. Requisits necessaris per decretar la presó provisional i durada màxima de la mesura

La presó provisional es preveu als articles 502 a 519 i 521 a 526 LECrim. Quan parlem d'aquesta mesura cautelar, parlem de la privació de llibertat ambulatoria de la persona, que resulta equiparable a la pena de presó, de manera que aquesta mesura es compleix en un centre penitenciari en les circumstàncies característiques d'aquest. La persona que es troba en presó provisional encara no ha estat condemnada, de manera que compta amb la presumpció d'innocència, i la limitació d'aquesta només pot tenir lloc en casos extraordinaris. D'acord amb l'art. 502.1 LECrim, la presó provisional únicament pot ser acordada per un Jutge o Tribunal, la qual cosa cobra sentit si prenem en consideració que s'estarà anticipant, en certa manera, la pena definitiva.

Perquè es pugui acordar la presó provisional com a mesura cautelar, es requereix que hagin tingut lloc uns **fets aparentment delictius** i que hi hagi **suficients elements per considerar responsable la persona** que quedarà subjecta a aquesta mesura (art. 503.1.1 i 2 LECrim). Ara bé, quan el Jutge o Tribunal acorda aquesta mesura, ha de tenir la seguretat que s'ha produït un delicte greu i que aquest és imputable al presumpte autor. A més, el text legal exigeix que es valorin altres aspectes:

- La presó provisional només pot aplicar-se quan sigui necessària i en cas que sigui la única solució per evitar els riscos que queden previstos a la llei (art. 502.2 LECrim).
- El Jutge o Tribunal ha de tenir en compte les circumstàncies personals de caràcter socioeconòmic del presumpte autor, ja que poden afectar alguns dels riscos que es pretenen evitar amb la mesura cautelar en qüestió. L'autoritat judicial ha de valorar aquestes circumstàncies quan analitza la imposició de la mesura atenent a la subsidiarietat d'aquesta (art. 502.3 LECrim).

La Llei d'Enjudiciament Criminal preveu que l'autoritat judicial ha de valorar el risc de fuga, de destrucció de proves o de reiteració delictiva.

Pel que fa el **risc de fuga**, cal dir que aquest ha de ser greu i clar, encara que no és necessari fer referència a la necessitat urgent de la mesura. En aquest cas, no s'exigeix que qui adopti la presó provisional tingui la certesa que el presumpte autor fugirà, sinó que només cal acreditar que aquest té mitjans per poder-ho fer. Ara bé, atenent a la subsidiarietat pròpia de la presó provisional, encara que la persona tingués mitjans per poder fugir, si existís alguna mesura menys gravosa per evitar el risc a què es fa referència, no podria imposar-se la presó provisional.

Respecte el **risc de destrucció de proves**, ens trobem amb què aquest risc també ha de ser greu i no susceptible de ser esquivat mitjançant l'adopció d'una altra mesura cautelar. En el cas del risc de destrucció de proves, cal acreditar que aquesta persona gaudeix de mitjans per poder perpetrar la destrucció en qüestió, ja sigui per si mateixa o utilitzant altres persones. En aquest cas, el Jutge o Tribunal ha de valorar la disposició del presumpte culpable d'ocultar proves i, per tant, cal valorar si han tingut lloc actuacions de destrucció de proves per part del subjecte o, en el seu defecte, si el fet que la persona no es trobi en presó provisional afavoreix el fet que destrueixi proves. Ara bé, NIEVA FENOLL explica que la destrucció de proves acostuma a tenir lloc quan es coneix el delictes o quan la persona que l'ha comès pensa que pot descobrir-se aviat, de manera que quan l'autoritat judicial es basi en aquest pressupost per acordar la presó provisional, aquesta haurà de ser breu i haurà de tenir lloc abans o quan es publiqui la incoació de la instrucció, ja que serà el moment en què, possiblement, el subjecte intentarà destruir proves. En tot cas, si en aquest moment no hi ha prou proves, es pot entendre que la presó provisional més llarga pot beneficiar el fet de trobar-ne.

Quant al risc de **reiteració delictiva**, l'art. 503.2 LECrim exigeix, a l'hora de valorar-lo, que el Jutge examini la gravetat dels delictes que podria cometre el subjecte, així com les circumstàncies del fet, i que el fet delictiu sigui dolós. NIEVA FENOLL exposa que es considera, en aquest cas, que la reiteració delictiva, pel que fa la presó provisional, només pot apreciar-se quan el fet que el subjecte cometi un altre delictes comporti un fracàs de la sentència que s'hagi de dictar. Ara bé, cal considerar que estem parlant de la presó provisional i, per tant, de la mesura cautelar més gravosa prevista a l'Ordenament Jurídic, de manera que perquè aquesta es pugui adoptar és necessari també que el subjecte que hagués de complir aquesta mesura tingués una personalitat tendent a la reiteració.

La Llei d'Enjudiciament Criminal preveu que quan el delictes en qüestió té una pena igual o superior a 2 anys, cal que l'autoritat judicial acrediti que té lloc algun dels pressupostos descrits; quan el delictes té una pena inferior a 2 anys, cal que tingui lloc alguns dels supòsits anteriors, així com que el subjecte tingui antecedents no cancel·lats ni susceptibles de ser cancel·lats derivats d'una condemna per un delictes dolós; i en el cas de qualsevol delictes, quan s'hagin dictat dos requisitòries o més contra el subjecte en els 2 anys anteriors (art. 503.1.3.a.III LECrim), quan el subjecte actuï de manera concertada amb altres (art. 503.2.III LECrim), quan el subjecte hagi delinquit de manera habitual (art. 503.2.III LECrim) i quan hi hagi perill per a la víctima en cas que es tracti d'un dels subjectes de l'art. 173.2 CP (art. 503.1.3.c) LECrim).

Pel que fa la **durada de la presó provisional** (arts. 503 i 504 LECrim), es preveu un termini d'1 any susceptible d'ampliar-se 6 mesos més en cas que la pena no superi els 3 anys; i de 2 anys, susceptible d'ampliar-se 2 anys més si la pena supera els 3 anys. Ara bé, si el motiu pel qual s'acorda la presó provisional és el risc de perdre fonts de prova, no podrà superar els 6 mesos. En tot cas, aquesta mesura cautelar ha de durar el temps necessari per assolir la finalitat que es pretén i mentre es mantinguin els motius que van justificar que s'adoptés.

Aplicació al cas que ens ocupa

Prenent en consideració tot el que s'ha exposat, en cas que es pogués decretar la presó provisional dels Srs. Imanol i Jacobo, caldria que es valorés el risc de fuga, de destrucció de proves o de reiteració delictiva i, pel que fa la durada, ens trobaríem en un supòsit en què la presó provisional podria ser de 2 anys, amb la possibilitat de prorrogar-la 2 anys més, excepte que aquesta mesura s'acordés pel risc de perdre fonts de proves, cas en què, com s'ha dit, la seva durada màxima seria de 6 mesos.

Ara bé, estem en condicions d'afirmar que, atenent al caràcter subsidiari que ha de tenir la presó provisional, podem entendre que aquesta no seria la mesura cautelar més adequada per als Srs. Imanol i Jacobo, ja que la finalitat que podria buscar-se decretant-la podria aconseguir-se, igualment, a través d'altres mesures menys gravoses, com ara mesures de caràcter real, a què es farà referència seguidament.

2.2.8.3. Mesures cautelars de caràcter real que podrien ser decretades

Les mesures cautelars de caràcter real estan previstes, principalment, per suportar el possible rescabament que pot tenir lloc en el procediment Penal, de manera que es tracta *«de asegurarse la responsabilidad patrimonial del reo, pero también debe decirse que algunas medidas –el depósito, por ejemplo– pueden tener asimismo la finalidad de asegurar las fuentes de prueba, completando lo ya visto en la instrucción»*²⁶.

La Llei d'Enjudiciament Criminal (arts. 589 a 614 bis LECrim) preveu, dins aquest tipus de mesures, la fiança pecuniària i l'embargament, que serien les que es podrien decretar en el present cas.

- **Fiança pecuniària:** la finalitat d'aquesta és comptar amb patrimoni realitzable de manera àgil. Quan fem referència a la fiança, en trobem de dos tipus: parlem del dipòsit de diners (fiança personal) o de la constitució d'una hipoteca sobre un bé immoble (fiança hipotecària) amb la finalitat de poder fer front a les responsabilitats de caràcter patrimonial que puguin tenir lloc a conseqüència de la comissió d'un delictes. Pel que fa la quantia dels dos tipus de fiança exposats, mentre que en el cas de la fiança personal, aquesta ha de comportar un terç més de la xifra prevista com a

²⁶ NIEVA FENOLL, Jordi. *Derecho Procesal III. Proceso Penal*. Valencia: Tirant lo Blanch, 2019. 512 p. ISBN 978-84-1336-042-3, p. 310-311.

responsabilitat civil (art. 589.II LECrim), la hipotecària ha de doblar la fiança personal (art. 593 LECrim).

- **Embargament i altres mesures cautelars:** l'embargament, que es decretarà en la xifra prevista com a responsabilitat civil (art. 597 LECrim), i les altres mesures cautelars de caràcter civil (art. 600 LECrim) – és necessari fer referència, en aquest punt, a la supletorietat de la Llei d'Enjudiciament Civil en aquest àmbit – es preveuen per als casos en què no es decreta la fiança com a mesura cautelar (arts. 598 i 599 LECrim).

2.2.8.4. *Recursos a interposar i Tribunal que els resoldrà en cas de sentència condemnatòria*

Primerament, cal explicar que ens trobem en un cas que s'hauria de resoldre mitjançant un procediment abreujat de què, com s'ha exposat, n'hauria de conèixer el Jutjat Penal del lloc de comissió del delicte. Així doncs, en cas que es dictés una sentència condemnatòria respecte els Srs. Imanol i Jacobo, aquesta seria **apel·lable** davant l'**Audiència Provincial** dins els deu dies següents al de notificació de la sentència (art. 790.1 LECrim). Els motius que podrien al·legar-se es troben regulats al text legal, i són el quebrantament de normes i garanties processals, l'error en la valoració de la prova o la infracció de normes de l'ordenament jurídic (art. 790.2 LECrim).

Una vegada resolt el recurs d'apel·lació, contra la sentència que es dicti podria interposar-se **recurs de cassació per infracció de llei** (art. 849.1 LECrim) davant el **Tribunal Suprem** (Sala Segona).

2.2.8.5. *Durada i possible pròrroga de la instrucció*

En primer lloc, cal explicar que la instrucció té dues finalitats principals: «*la recogida de vestigios del delito y el aseguramiento de las personas y de los bienes de los sospechosos*»²⁷ i que pot iniciar-se mitjançant denúncia, querella, atestat policial (que té valor de denúncia) o d'ofici.

La delimitació de la durada de la instrucció té a veure amb la voluntat del legislador d'evitar dilacions indegudes. Ara bé, cal esmentar que el fet que s'estableixi un termini de durada màxima de la instrucció no únicament té la finalitat indicada, sinó que també comporta una garantia per al subjecte contra qui es dirigeix el procediment. Així, l'art. 324 LECrim preveu una durada màxima de **6 mesos** des de l'auto d'incoació del sumari o de les diligències prèvies, així com la possibilitat que la instrucció sigui declarada complexa a instància del Ministeri Fiscal i prèvia audiència de les parts abans que expiri el termini màxim indicat. En cas que la instrucció fos declarada complexa, la seva durada seria de **18 mesos**, prorrogable pel mateix termini o per un altre d'inferior a instància del Ministeri Fiscal i prèvia audiència de les parts.

²⁷ NIEVA FENOLL, Jordi. *Derecho Procesal III. Proceso Penal*. Valencia: Tirant lo Blanch, 2019. 512 p. ISBN 978-84-1336-042-3, p. 176.

La instrucció pot ser declarada complexa quan, raonablement, no pugui completar-se en el termini previst o quan tingui lloc alguna de les circumstàncies previstes a l'art. 324.2 LECrim (encara que cal considerar que aquest llistat no és un llistat tancat).

D'aquesta manera, en principi, podria considerar-se que en el present cas, la instrucció hauria de tenir una durada màxima de 6 mesos, sense que pogués considerar-se causa complexa pel fet que no concorre cap dels supòsits previstos.

3. CONCLUSIONS

A continuació, i una vegada analitzat el cas en qüestió, així com la situació dels Srs. Imanol i Jacobo, s'exposaran els resultats assolits i, per tant, les solucions que s'han donat a les qüestions plantejades en aquest treball.

I. Delicte de robatori amb violència o intimidació

En primer lloc, s'ha estudiat la possibilitat que s'acusés els Srs. Imanol i Jacobo de la comissió d'un delicte de robatori amb violència o intimidació. Respecte aquest fet, cal exposar que, si bé podria parlar-se de coautoria per l'existència d'una decisió conjunta entre els Srs. Imanol, Jacobo, Ismael i Isaac, els Srs. Imanol i Jacobo només eren conscients que el robatori que perpetrarien seria el de la marihuana, però no sabien que els Srs. Ismael i Isaac s'apoderarien, també, d'altres efectes personals del Sr. Guillermo.

Així doncs, si ens fixem en el domini funcional del fet, només poden dominar-se els fets que es coneixen i ni el Sr. Imanol ni el Sr. Jacobo coneixien que se sostraurien altres efectes personals del Sr. Guillermo, la qual cosa comporta que només se'ls pugui atribuir el robatori de la marihuana, perquè, com ha declarat la jurisprudència, quan algun dels coautors s'excedeix del pla acordat sense que els altres ho consentin, l'excés en qüestió no pot imputar-se als últims.

Ara bé, considerant que la marihuana és un objecte il·lícit, s'entén que s'hauria d'absoldre aquests subjectes de la comissió del delicte en qüestió.

II. Delicte de lesions

En segon lloc, s'ha analitzat la possibilitat que s'acusés els Srs. Imanol i Jacobo de la comissió d'un delicte de lesions. Aquests subjectes van causar lesions al Sr. Guillermo mitjançant els cops al cap i a la cara que li van propinar, i ho van fer utilitzant un esprai de defensa, considerat per la jurisprudència com a instrument perillós. Tot i això, de la documentació aportada pels clients s'aprecia que els danys provocats amb l'esprai mencionat van ser de menor entitat, i no consta que el lesionat requerís tractament mèdic o quirúrgic per recuperar-se dels mateixos (no consta, tampoc, que requerís primera assistència facultativa). Així doncs, s'entén que, en tot cas, podria atribuir-se als Srs. Imanol i Jacobo la comissió d'un delicte de lesions previst a l'art. 147.1 CP, però seria necessari descartar la presència del tipus previst a l'art. 148.1 CP (en cas que s'apreciés el tipus agreujat previst en aquest article, la pena que hauria d'imposar-se seria la menor possible).

III. Delicte de detencions il·legals

En tercer lloc, s'ha considerat la possibilitat que s'atribuís als Srs. Imanol i Jacobo la comissió d'un delicte de detencions il·legals. S'entén que podria atribuir-se a aquests subjectes la conducta prevista a l'art. 163.2 CP perquè podria entendre's, d'acord amb la jurisprudència exposada, que els Srs. Imanol i Jacobo van alliberar el Sr. Guillermo dins els 3 primers dies de la seva detenció, ja que s'aprecia la intenció d'aquests de facilitar l'alliberament de la víctima. A més podria entendre's, també, que l'acció de donar llibertat es va produir sense que els presumptes responsables aconseguissin el que es

proposaven, ja que ells només coneixien la sostracció de la marihuana, que en el moment de la detenció ja havia estat sostreta, la qual cosa comporta que la posada en llibertat no tingués relació amb la consecució de cap objecte perquè no volien apropiarse dels objectes que hi havia a la cabanya, de manera que no pot afirmar-se que haguessin assolit el que s'havien proposat.

En tot cas, s'entén que en el supòsit que finalment s'apreciés la comissió del delictes de robatori amb violència o intimidació per part dels Srs. Imanol i Jacobo, el delictes de detencions il·legals hauria de quedar absorbit per aquell, ja que la detenció il·legal hauria durat el temps necessari per cometre el delictes de robatori.

Si no s'apreciés aquesta absorció, podria arribar-se a entendre que entre el delictes de robatori amb violència o intimidació i el de detencions il·legals tindria lloc un concurs medial.

IV. Circumstàncies modificatives de la responsabilitat penal

Pel que fa les circumstàncies modificatives de la responsabilitat penal, cal dir que, tot i que s'ha sol·licitat un informe pericial per acreditar que els Srs. Imanol i Jacobo van actuar a causa d'una greu addicció a substàncies estupefaents, aquest no s'ha pogut obtenir. Així, prenent en consideració la informació exposada, cal dir que aquests subjectes no es trobaven afectats, en el moment dels fets, per cap circumstància modificativa de la responsabilitat penal.

V. Condemna que es podria sol·licitar

Prenent en consideració tot el que s'ha exposat, la primera línia de defensa dels Srs. Imanol i Jacobo i per la que s'opta inclouria la seva absolució del delictes de robatori amb violència o intimidació, de manera que únicament podria condemnar-se'ls per un delictes de lesions de l'art. 147.1 CP en concurs real amb un delictes de detencions il·legals de l'art. 163.2 CP.

Ara bé, per al cas que no s'acceptés aquesta interpretació, es proposen tres línies de defensa més: com a segona línia de defensa, cabria la possibilitat que es considerés que les lesions que haurien provocat els Srs. Imanol i Jacobo en el Sr. Guillermo es corresponguessin amb el tipus previst a l'art. 148.1 CP. Alternativament, i com a tercera línia de defensa, s'entén que es consideraria els Srs. Imanol i Jacobo coautors del delictes de robatori amb violència o intimidació de la marihuana dels arts. 242.2 i 242.3 CP, però aquest hauria d'absorbir el delictes de detencions il·legals. Finalment, i com a quarta línia de defensa, si no s'optés per cap de les alternatives esmentades, es podria considerar els Srs. Imanol i Jacobo coautors d'un delictes de robatori amb violència o intimidació de la marihuana dels arts. 242.2 i 242.3 CP, en concurs medial amb el delictes de detencions il·legals de l'art. 163.2 CP.

VI. Responsabilitat civil

Respecte la possible responsabilitat civil d'aquests dos subjectes, atenent al fet que s'entén que s'hauria d'absoldre els Srs. Imanol i Jacobo del delictes de robatori amb

violència o intimidació, només podria exigir-se'ls responsabilitat civil pels delictes de lesions de l'art. 147.1 CP i de detencions il·legals de l'art. 163.2 CP.

Atenent al fet que s'han proposat diferents alternatives per al cas que no s'opti per la interpretació esmentada, respecte la responsabilitat civil caldria fer referència al fet que, si les lesions apreciades es corresponguessin amb el tipus previst a l'art. 148.1 CP, estaríem en la mateixa situació pel que fa la responsabilitat civil. Per al cas que es considerés els Srs. Imanol i Jacobo coautors d'un delictes de robatori amb violència o intimidació dels arts. 242.2 i 242.3 CP que absorbís el delictes de detencions il·legals, seria necessari restituir l'import de la marihuana. En el supòsit que se'ls considerés coautors d'un delictes de robatori amb violència o intimidació de la marihuana dels arts. 242.2 i 242.3 CP en concurs medial amb el delictes de detencions il·legals de l'art. 163.2 CP, caldria la restitució de l'import de la marihuana i la indemnització derivada del delictes de detencions il·legals.

VII. Jutjat o Tribunal competent i procediment penal a seguir

Quant al Jutjat o Tribunal competent i al procediment penal a seguir, el Jutjat competent en el cas en què ens trobem seria el Jutjat Penal de la circumscripció en què s'hagués comès el delictes, i el procediment penal a seguir-se hauria de ser el Procediment Abreujat. Cal afegir que de la Instrucció n'hauria de conèixer el Jutjat d'Instrucció del lloc en què es van produir els fets.

VIII. Possibilitat de decretar la presó provisional i altres mesures cautelars

Pel que fa la possibilitat de decretar la presó provisional dels Srs. Imanol i Jacobo, s'entén que aquesta mesura no seria la més adequada atenent al seu caràcter subsidiari, ja que la finalitat que podria buscar-se podria ser satisfeta, de la mateixa manera, amb altres mesures menys gravoses, com serien mesures cautelars de caràcter real.

IX. Recursos a interposar i Tribunal que els resoldrà en cas de sentència condemnatòria

En cas que, finalment, la sentència que es dictés fos condemnatòria, cal explicar que podria interposar-se recurs d'apel·lació davant l'Audiència Provincial dins els deu dies següents a la notificació de la sentència (art. 790.1 LECrim) per quebrantament de normes i garanties processals, error en la valoració de la prova o infracció de normes de l'ordenament jurídic (art. 790.2 LECrim). Resolt aquest recurs, seria possible interposar recurs de cassació per infracció de llei (art. 849.1 LECrim) davant el Tribunal Suprem (Sala Segona).

X. Durada i possible pròrroga de la instrucció

Per acabar, cal exposar que en el present cas, la instrucció podria tenir una durada màxima de 6 mesos, ja que no concorre cap circumstància de les previstes perquè es declarés la causa complexa.

4. EMISSIÓ DEL DICTAMEN

Una vegada analitzada la situació en què es troben els Srs. Imanol i Jacobo i els possibles delictes dels quals podrien ser acusats, a continuació recolliré els consells que donaria als meus clients en el present cas.

En primer lloc, fent remissió al què s'ha explicat anteriorment, cal dir que caldria absoldre els subjectes en qüestió del delicte de robatori amb violència o intimidació, ja que només coneixien el robatori de la marihuana, que és un objecte il·lícit, i desconeixien que els Srs. Ismael i Isaac s'apoderarien d'altres efectes personals del Sr. Guillermo. Respecte el delicte de lesions, podria atribuir-se'ls el tipus previst a l'art. 147.1 CP, ja que tot i que van fer ús d'un esprai de defensa, els danys provocats van ser de menor entitat. Pel que fa el delicte de detencions il·legals, i d'acord amb el que s'ha exposat, als Srs. Imanol i Jacobo se'ls podria atribuir el previst a l'art. 163.2 CP.

En tot cas, als efectes d'aconseguir una atenuant i prenent en consideració que s'ha intentat adquirir sense èxit un informe pericial respecte el fet que els Srs. Imanol i Jacobo van actuar sota causa de la seva greu addicció a substàncies estupefaents, els recomanaria que intentessin, en la mesura que els fos possible, aconseguir documentació que acredités aquesta situació.

En cas que s'iniciés un procediment judicial, aconsellaria als Srs. Imanol i Jacobo que abans que se celebrés l'acte del judici oral, reparessin el dany causat al Sr. Guillermo, o en disminuïssin els seus efectes, amb la finalitat d'intentar aconseguir una atenuant per aquest motiu.

Finalment, recomanaria als Srs. Imanol i Jacobo la formulació de la conformitat amb l'acusació exercitada, que podrà plantejar-se en el seu escrit de defensa, en un nou escrit de qualificació signat per l'acusació i pels acusats abans del judici oral o durant el judici oral, però abans que s'iniciï la pràctica de la prova. Així, s'aconseguiria finalitzar el procediment amb la imposició d'una pena possiblement més favorable que la que s'imposaria en cas que el procediment continués i amb la obtenció, en la mesura del possible, de la satisfacció de l'acusació i dels acusats.

BIBLIOGRAFIA

ALONSO DE ESCAMILLA, Avelina. «Tema 3. De las lesiones». A: LAMARCA PÉREZ, Carmen, et al. *Delitos. La parte especial del Derecho penal*. 3ª ed. Madrid: COLEX, 2015. 947 p. ISBN 978-84-8342-492-6.

BARRIENTOS PACHO, Jesús M^a. *Competencia objetiva y funcional penal* [en línea]. 2019. <<https://2019-vlex-com.sire.ub.edu/#WW/vid/391377366>> [Consulta: 3 noviembre 2019].

BARRIENTOS PACHO, Jesús M^a. *Competencia territorial penal* [en línea]. 2019. <<https://2019-vlex-com.sire.ub.edu/#WW/vid/391377450>> [Consulta: 3 noviembre 2019].

BARRIENTOS PACHO, Jesús M^a. *Tipos de procedimientos penales* [en línea]. 2019. <<https://2019-vlex-com.sire.ub.edu/#search/jurisdiction:ES/procedimientos+penales/WW/vid/391382898>> [Consulta: 3 noviembre 2019].

BOLEA BARDÓN, Carolina. «Título VI. Delitos contra la libertad». A: CORCOY BIDASOLO, Mirentxu i MIR PUIG, Santiago, et al. *Comentarios al Código Penal. Reforma LO 1/2015 y LO 2/2015*. Valencia: Tirant lo Blanch, 2015. 1875 p. ISBN 978-84-9119-144-5.

CORCOY BIDASOLO, Mirentxu i MIR PUIG, Santiago, et al. *Comentarios al Código Penal. Reforma LO 1/2015 y LO 2/2015*. Valencia: Tirant lo Blanch, 2015. 1875 p. ISBN 978-84-9119-144-5.

CORCOY BIDASOLO, Mirentxu, et al. *Manual de Derecho Penal Parte Especial. Doctrina y jurisprudencia con casos solucionados. Tomo 1*. 2ª ed. Valencia: Tirant lo Blanch, 2015. 797 p. ISBN 978-84-9119-142-1.

ELIZALDE PURROY, Íñigo; GHAHREMANI THOMSEN, Vanessa. *Los plazos máximos de instrucción conforme al artículo 324 LECrim: breve estudio jurisprudencial* [en línea]. Aranzadi, 2018. <<http://aranzadi.aranzadidigital.es.sire.ub.edu/maf/app/document?docguid=Ibdf9325049ba11e8bf8901000000000&srguid=i0ad6adc50000016e7086ef40d5b68b12&src=withinResuts&spos=1&epos=1&displayid=&publicacion=&clasificacionMagazines=&fechacomun=&numeropub-tiponum=>>>. [Consulta: 15 noviembre 2019].

FELIP I SABORIT, David. «Tema 3. Las lesiones». A: SILVA SÁNCHEZ, Jesús-María, et al. *Lecciones de Derecho Penal. Parte especial*. 5ª ed. Barcelona: Atelier, 201. 451 p. ISBN 978-84-17466-12-1.

GALLEGO SOLER, José Ignacio. «Capítulo I. De la responsabilidad civil y su extensión». A: CORCOY BIDASOLO, Mirentxu i MIR PUIG, Santiago, et al. *Comentarios al Código Penal. Reforma LO 1/2015 y LO 2/2015*. Valencia: Tirant lo Blanch, 2015. 1875 p. ISBN 978-84-9119-144-5.

GALLEGO SOLER, José Ignacio. «Capítulo II. De las personas civilmente responsables». A: CORCOY BIDASOLO, Mirentxu i MIR PUIG, Santiago, et al. *Comentarios al Código Penal. Reforma LO 1/2015 y LO 2/2015*. Valencia: Tirant lo Blanch, 2015. 1875 p. ISBN 978-84-9119-144-5.

GALLEGO SOLER, José Ignacio. «Capítulo IV. Del cumplimiento de la responsabilidad civil y demás responsabilidades pecuniarias». A: CORCOY BIDASOLO, Mirentxu i MIR PUIG, Santiago, et al. *Comentarios al Código Penal. Reforma LO 1/2015 y LO 2/2015*. Valencia: Tirant lo Blanch, 2015. 1875 p. ISBN 978-84-9119-144-5.

GALLEGO SOLER, José Ignacio. «Título XIII. Delitos contra el patrimonio y contra el orden socioeconómico». A: CORCOY BIDASOLO, Mirentxu i MIR PUIG, Santiago, et al. *Comentarios al Código Penal. Reforma LO 1/2015 y LO 2/2015*. Valencia: Tirant lo Blanch, 2015. 1875 p. ISBN 978-84-9119-144-5.

GÓMEZ COLOMER, Juan Luis. «Lección Sexta. La instrucción del proceso: Su estructura esencial». A: MONTERO AROCA, Juan, et al. *Derecho Jurisdiccional III. Proceso Penal*. 24ª ed. Valencia: Tirant lo Blanch, 2016. 653 p. ISBN: 978-84-9143-086-5.

GÓMEZ MARTÍN, Víctor. «Delitos contra bienes jurídicos patrimoniales de apoderamiento». A: CORCOY BIDASOLO, Mirentxu, et al. *Manual de Derecho Penal Parte Especial. Doctrina y jurisprudencia con casos solucionados. Tomo 1*. 2ª ed. Valencia: Tirant lo Blanch, 2015. 797 p. ISBN 978-84-9119-142-1.

GÓMEZ MARTÍN, Víctor. «Delitos contra la salud individual». A: CORCOY BIDASOLO, Mirentxu, et al. *Manual de Derecho Penal Parte Especial. Doctrina y jurisprudencia con casos solucionados. Tomo 1*. 2ª ed. Valencia: Tirant lo Blanch, 2015. 797 p. ISBN 978-84-9119-142-1.

GÓMEZ MARTÍN, Víctor. «Título III. De las lesiones». A: CORCOY BIDASOLO, Mirentxu i MIR PUIG, Santiago, et al. *Comentarios al Código Penal. Reforma LO 1/2015 y LO 2/2015*. Valencia: Tirant lo Blanch, 2015. 1875 p. ISBN 978-84-9119-144-5.

LAMARCA PÉREZ, Carmen. «Tema 6. Delitos contra la libertad». A: LAMARCA PÉREZ, Carmen, et al. *Delitos. La parte especial del Derecho penal*. 3ª ed. Madrid: COLEX, 2015. 947 p. ISBN 978-84-8342-492-6.

LÓPEZ BARJA DE QUIROGA, Jacobo. *Tratado de Derecho Penal. Parte General* [en línea]. 2ª ed. Cizur Menor (Navarra): Editorial Civitas, SA, 2018. <<https://proview-thomsonreuters-com.sire.ub.edu/title.html?redirect=true&titleKey=aranz%2Fmonografias%2F207441691%2Fv2.2&titleStage=F&titleAcct=i0adc41910000016dd54fcf96264beabe#sl=0&eid=c8233cdfefde3d64f23386f602097af6&eat=%5Bereid%3D%22c8233cdfefde3d64f23386f602097af6%22%5D&pg=1&psl=p&nvgS=false>> [Consulta: 16 octubre 2019].

MESTRE DELGADO, Esteban. «Tema 13. Delitos contra el patrimonio y contra el orden socioeconómico». A: LAMARCA PÉREZ, Carmen, et al. *Delitos. La parte especial del Derecho penal*. 3ª ed. Madrid: COLEX, 2015. 947 p. ISBN 978-84-8342-492-6.

MIR PUIG, Santiago i GÓMEZ MARTÍN, Víctor. «Capítulo II. De las causas que eximen de la responsabilidad criminal». A: CORCOY BIDASOLO, Mirentxu i MIR PUIG, Santiago, et al. *Comentarios al Código Penal. Reforma LO 1/2015 y LO 2/2015*. Valencia: Tirant lo Blanch, 2015. 1875 p. ISBN 978-84-9119-144-5.

MIR PUIG, Santiago i GÓMEZ MARTÍN, Víctor. «Capítulo IV. De las circunstancias que agravan la responsabilidad criminal». A: CORCOY BIDASOLO, Mirentxu i MIR PUIG,

- Santiago, et al. *Comentarios al Código Penal. Reforma LO 1/2015 y LO 2/2015*. Valencia: Tirant lo Blanch, 2015. 1875 p. ISBN 978-84-9119-144-5.
- MIR PUIG, Santiago. *Derecho Penal. Parte General*. 10ª ed. Barcelona: Editorial Reppertor, 2016. 861 p. ISBN 978-84-608-1582-2.
- MIR PUIG, Santiago. *Fundamentos de Derecho Penal y Teoría del delito*. Barcelona: Editorial Reppertor, 2019. 305 p. ISBN 978-84-09-13089-4.
- NIEVA FENOLL, Jordi. *Derecho Procesal III. Proceso Penal*. Valencia: Tirant lo Blanch, 2019. 512 p. ISBN 978-84-1336-042-3.
- QUERALT JIMÉNEZ, Joan J. *Derecho Penal Español. Parte Especial*. 7ª ed. (1ª ed. en la Editorial Tirant lo Blanch). Valencia: Tirant lo Blanch, 2015. 1366 p. ISBN 978-84-9119-026-4.
- RAGUÉS I VALLÈS, Ramon. «Tema 4. Delitos contra la libertad». A: SILVA SÁNCHEZ, Jesús-María, et al. *Lecciones de Derecho Penal. Parte especial*. 5ª ed. Barcelona: Atelier, 201. 451 p. ISBN 978-84-17466-12-1.
- ROBLES PLANAS, Ricardo. «Tema 10. Delitos contra el patrimonio (I)». A: SILVA SÁNCHEZ, Jesús-María, et al. *Lecciones de Derecho Penal. Parte especial*. 5ª ed. Barcelona: Atelier, 201. 451 p. ISBN 978-84-17466-12-1.
- VÁZQUEZ IRUZUBIETA, Carlos. *Comentarios al Código Penal [Recurs electrònic]: actualizado por las Leyes Orgánicas: 1/2015, 30 marzo y 2/2015, 30 marzo* [en línea]. vLex, 2015. <<https://2019-vlex-com.sire.ub.edu/#/sources/12899>>. [Consulta: 18 novembre 2019].